

Bez tvrdé
práce a bez
protrpění
neuděláte ani
umění, ani
nenapíšete
dobrý článek.

Evžen Kočenda:
Ekonom v zajetí času / 4

Téma

Zuzana Jurková: Hudba
není jen cheesecake

/ 14

Téma

Jakub Marek: Byla by
chyba, držet se v šachu

/ 18

Panorama

Filip Čapek: Chrám
plný otázek – Tel Moca

/ 22

Panorama

Petr Cígler –
S chemikem v kuchyni

/ 30

Prostor na UK

Točité schody
děkanátu jako trénink

/ 46

Kniha

Fenomén
tramping

/ 48

Mezi Prahou a Káhirou

100 let české egyptologie

2. 8. – 8. 9. 2019
Karolinum
Ovocný trh 3, Praha 1

UNIVERZITA
KARLOVA

ČESKÝ EGYPTOLOGICKÝ ÚSTAV
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova

PRUSA
RESEARCH
by JOSEF PRUSA

inset

Vážené členky a vážení členové akademické obce, milé čtenářky a milí čtenáři,

otevíráte nejnovější číslo časopisu Forum a doufám, že vnímáte jeden z paradoxů našeho moderního světa. Zatímco většina médií dnes z podstaty lidské duše pracuje se zprávami a „zprávami“ negativní nebo senzační povahy a málokdy přináší skutečně pozitivní informace nebo informace mající delší dobu rozpadu, naše Forum se tomuto trendu zásadně vymyká.

A má také proč. Práce a výsledky soustředěné a dedikované práce celkem sedmnácti univerzitních fakult pro to představují vynikající živnou půdu. A je přitom jedno, jestli jde o přírodovědné, technické, lékařské, nebo společenskovední obory. Všechny je spojuje, že mají ambici posouvat poznání našeho světa a spoluvytvářet jeho budoucnost tím, že toto poznání proměňují v praxi prostřednictvím výuky ve výchovu nové generace členů akademické obce, která bude mít osud společnosti a světa „na starost“.

Svět se prokazatelně stává lepším a stojí za to se občas zastavit a uvědomit si to. Nebo otevřít Forum a probírat se důkazy tohoto nepopíratelného trendu. To však neznamená, že není na čem pracovat. Naopak, čím se svět stává komplexnějším, a někdy bohužel i komplikovanějším, tím větší úsilí poznávání vyžaduje. A tím nemyslím

jen dospívání k němu, ale rovněž jeho uchování a šíření. Často se jedná o dlouhou a bolestnou cestu vyžadující kritické myšlení, které vede i k tomu, že musíme vystupovat ze své komfortní zóny. Vše je však nezbytné, spolu s kritickým pohledem na pozorované jevy a procesy a mezioborovým přístupem, abychom mohli společně budoucnost světa utvářet.

Jestliže mám formulovat své zásadní přání v nové roli prorektora pro vnější vztahy naší alma mater, pak je to na prvním místě to, aby univerzitní prostředí bylo i nadále místem věcné a otevřené debaty, prosté tendencí k zapouzdřenosti, nezdravé mezioborové revnivosti a dogmatismu. Jde o jevy, které nás tu více, tu méně obklopují. Nicméně každý z nás je důležitý a každý má potenciál měnit své bezprostřední okolí i svět kolem nás. Pozitivně a dlouhodobě, úspěšně a s vizí. O čemž konečně svědčí i aktuální číslo Fora.

Přeji vám – nám všem příjemné a inspirativní čtení a čas na přemýšlení.

Miroslav Bárta
prorektor pro vnější vztahy

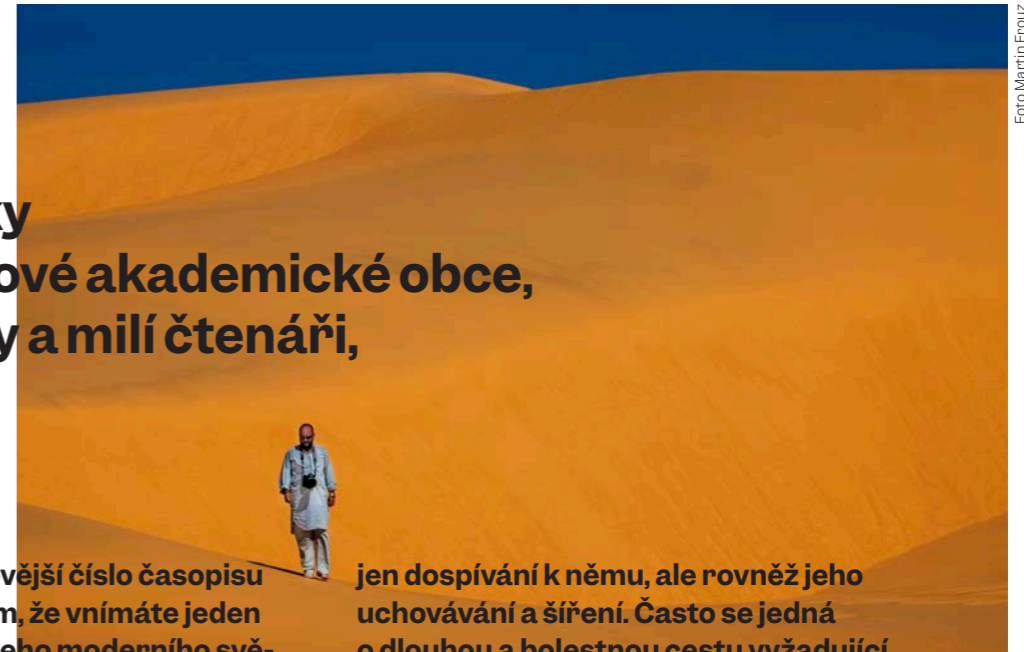

Foto: Martin Frouz

Obsah

16

Rozhovor

EVŽEN KOČENDA –
Ekonom v zajetí času / 4

Téma

MARKÉTA ZANDLOVÁ – Sucho.
Nová hrozba pro lidstvo / 12

ZUZANA JURKOVÁ – Hudba není
jen cheesecake / 14

PAVEL HIML – Čarodějnictví a vraždy
novorozenců. I to řešily soudy v raném
novověku / 16

JAKUB MAREK – Byla by chyba,
držet se v šachu / 18

Panorama

FILIP ČAPEK – Chrám plný
otázek: Tel Moca / 22

HANA VYMAZALOVÁ – Nové
objevy egyptologů: hrobka
hodnostáře a titul královny / 26

PETR CÍGLER –
S chemikem v kuchyni / 30

26

Studenti

VERONIKA VĚVA LAPKOVÁ –
Hlas jako vyhulenej tramvaják / 34

Forum Romanum

Antropocén / 38

Prostor na UK

Točité schody děkanátu
jako trénink / 46

Kniha

JAN RANDÁK – Fenomén
tramping. Jaký vlastně byl? / 48

48

63

Alumni

MARTIN TOLAR – Jako Češi žijeme
v Americe, ale jednou se vrátíme / 50

Kronika

Univerzita Karlova si připomněla
671. výročí svého založení / 57

Katedrála Notre-Dame byla
pár minut od zřícení / 59

Studentský Majáles 2019 tentokrát
v Kampusu Hybernská / 60

Nobelistka Su Ťij přednášela
na Univerzitě Karlově / 63

Forum 2/2019, sešit č. 46
Časopis Univerzity Karlovy

Vydává
Univerzita Karlova
Redakce
Ovocný trh 5, 116 36 Praha 1,
Odbor vnějších vztahů
Redakční řídí
Petra Köppl
Odpovědná redaktorka
Lucie Kettnerová
Telefon
224 491 248
E-mail
forum@cuni.cz
Grafická úprava
Filip Blažek, Eliška Kudrnovská,
Designiq
Foto na titulní straně
René Volfík

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.
Redakce si vyhrazuje právo na úpravu
autorských příspěvků a jejich krácení.
Forum je rozšiřováno zdarma na
akademické půdě. Vychází čtvrtletně.
Za obsah článku plně zodpovídá jeho autor.
Stanoviska obsažená v textu nemusejí
vyjadřovat názor redakce.
Vaše ohlasy, připomínky a tipy na další
náměty pro Forum uvítáme na adrese
forum@cuni.cz.

Toto číslo vyšlo v červnu 2019
Registrace MK ČR 72 79
Tištěná verze: ISSN 1211-1724

Evžen Kočenda:

Ekonom v zajetí času

Ekonomie, impresionismus a modely bojových letadel. Co mají společného? V různých podobách zachycují čas, a proto je má ekonom Evžen Kočenda, letošní držitel výzkumné podpory Donatio Universitatis Carolinae, tak rád.

TEXT Lucie Kettnerová
FOTO René Volfík

Jako ekonom máte dobře zmapovanou situaci na trzích. Neláká vás uplatnit teoretické informace také v praxi a pustit se do investování?

Ne, vůbec mě to neláká, protože to je předpovídání budoucnosti. Ekonomie má mapovat a dávat doporučení, co by se dalo udělat na základě pečlivé analýzy, ale předpovídat budoucnost jejím úkolem není.

Nechodí si za vámi pro rady ani přátelé a známí?

Chodí, ale nikomu nic neradím, protože za možný nezdar musí být člověk odpovědný sám.

Ve svých výzkumech rád zkoumáte číselné řady. Na kterou oblast jste se zaměřil naposledy?

Číselné řady mě zajímají už od mých doktorandských studií na University of Houston v Texasu. Jejich aplikovanou analýzu jsem po návratu do Prahy začal učit. A časem jsem o nich dal dohromady i knížku, která je nyní již ve třetím vydání.

Jeden z mých posledních výzkumných počínů kombinuje číselné řady s průřezovými, takže jde o panelová data. S kolegou Ichirem Iwasakim z Japonska se mi podařilo dát dohromady poměrně rozsáhlý datový soubor firem z rozvíjejících se evropských trhů, kde jsme sledovali, co přispívá k tomu, že společnosti přežívají nebo zanikají. Díváme se na tuto otázku z mnoha různých hledisek. Jedním je i to, jaký vliv má institucionální prostředí v jednotlivých zemích. Vliv institucí na makroekonomický vývoj země je poměrně dobře popsán, ale jejich vliv na mikroúrovni už tolik ne. Jeden z článků vzniklých z této spolupráce brzy vyjde ve velmi kvalitním časopise Journal of Corporate Finance.

Ekonomie má mapovat a dávat doporučení, co by se dalo udělat na základě pečlivé analýzy, ale předpovídat budoucnost jejím úkolem není.

Co může vést firmy k zániku a co naopak rozhoduje o tom, že se udrží?

Velmi důležité je zdraví firmy, které lze hodnotit pomocí klasických finančních ukazatelů, například jaká je návratnost aktiv nebo ziskovost, zda firma při financování svého provozu závisí víc na vnitřních finančních tocích, či jestli si musí půjčovat. To však není nic překvapivého. A protože tento vliv samozřejmě chceme odfiltrovat, zahrnujeme v analýze nejen takové finanční ukazatele, ale díváme se i na další veličiny, které se buď standardně nepoužívají, nebo je pro ně obtížné sehnat data.

Zajímavé bylo zjištění, že kvalita institucí ovlivňuje šance firem na přežití velmi různorodě. Z různých faktorů, které kvalitu institucí charakterizují, jsou nejdůležitější dva: úroveň národní správy a to, jak stát dokáže efektivně kontrolovat korupci. Zároveň čím je kvalita institucí vyšší, tím menší je jejich dopad na přežití firem. V mikroekonomii se podobnému konceptu říká zmenšující se mezní výnosy. Konkrétně to znamená, že největší prospěch ze zlepšení institucionálního prostředí mají firmy v zemích, které jsou na tom s budováním institucí

pozadu. U obou druhů klíčových výsledků se projevuje i kladný vliv členství v Evropské unii a nastavení jejich institucionálních pravidel. Pochopitelně jsme v rámci tohoto výzkumu přišli ještě s mnoha dalšími podrobnými výsledky. Podobně zaměřenou detailní analýzu firem jako my zatím na evropských datech nikdo nedělal.

Ještě některá z vašich analýz je takto unikátní?

S kolegou z Institutu ekonomických studií Jozefem Baruníkem jsme dokončili analýzu sledující, jak jsou trhy s ropou propojeny s těmi cizoměnovými. Většina světové produkce ropy je fakturována v amerických dolarech. Přitom se nachází na různých místech ve světě – na Arabském poloostrově, v Rusku, Norsku, USA, Jižní Americe... Kromě Spojených států se ceny pro odběratele, kteří dovážejí ropu, musejí přepočítávat na domácí měnu. Takže existuje úzký vztah mezi dolarem a dalšími měnami odvozený od ropy. Její cena je ovšem velmi náchylná na různé politické i ekonomické události ve světě. Stačí náznak, že by v blízké budoucnosti mohlo dojít k jejímu nedostatku, třeba kvůli nepokoji v arabských zemích, a kolísání cen – volatilita – se potom přelévá nejenom mezi trhy s ropnými produkty, ale i na další aktiva včetně cizích měn.

V našem výzkumu jsme proto analyzovali, jak se volatilita přelévá mezi ropou a cizoměnovými trhy. Konkrétně jak se vyvíjí celková volatilita těchto přelivů, jak se vyvíjejí přelivy, které jsou způsobeny negativními versus pozitivními šoky, a jak se volatilita vyvíjí z pohledu investičního horizontu v různě dlouhém časovém období.

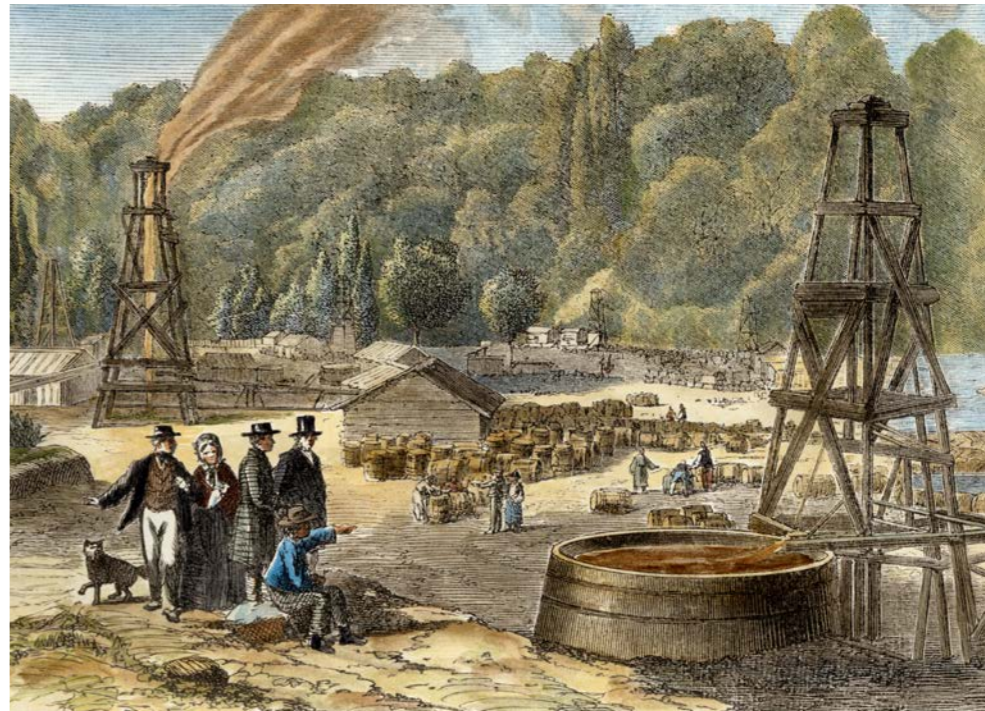
Pokud by se objevily zprávy, že dojde ke krizi na arabských územích, co s trhem tato negativní zpráva udělá?

Protože většina ropy je fakturována v amerických dolarech, možnost jejího nedostatku se projeví nejen ve volatilitě ceny ropy v dolarech včetně kurzu dolaru, ale i v dalších měnových kurzech.

Zajímavé zjištění bylo, že i politicko-ekonomické události typu evropské dluhové krize v roce 2012 v dlouhodobém horizontu způsobují, že investoři pocítují přelivy volatilita nesmírně silně. Evropa jako jeden z velkých spotřebitelů ropy se sice nemůže měřit v její kombinované spotřebě se Spojenými státy nebo Čínou, ale je jejich velmi důležitým obchodním partnerem. A tak se vlastně zdánlivě nesouvisející událost, jakou je krize v oblasti veřejných financí v evropských zemích, může výrazně projevit na přelivech volatilita mezi ropou a měnovým trhem.

Nehrozí, že některé státy, třeba ty arabské, zkusí s informacemi o dostupnosti ropy uměle manipulovat, aby rozkývaly světové trhy?

Jsem velmi skeptický k tomu, že by se arabské země dokázaly na něčem trvale dohodnout. Ony se vždycky na něčem domluví, ale pak některá z nich ujednání poruší. A dohoda o manipulaci s informacemi je už poměrně sofistikovaná záležitost. Důležitější jsou zprávy o reálných situacích, jako jsou stavy zásob ropy v USA, různé větší či menší krize a podobně. Skutečně zásadní vliv mají události typu ropné krize v roce 1973 a potom v roce 1976. To byly výjimečné situace. Na druhou stranu po nich následoval nástup moderních technologií a zefektivnění využití ropy. Tím pádem v Evropě nebo v Americe jsou různé výkyvy méně citelné.

Těžba ropy v Pensylvánii, dřevoryt, 1885 (akg-images)

Nicméně jak ukázal třeba i film *Tři dny Kondora*, dokud naše civilizace bude potřebovat jezdit auty, která budou poháněna spalovacími či vznětovými motory, nebo létat letadly, bude ropa pořád hrát zásadní význam. Daleko důležitější je však nyní zvýšená poptávka po surovinách a energiích na straně Číny. Ve chvíli, kdy vzroste natolik, že nebudou dostačovat kapacity, může přirozeně dojít ke zvýšení volatilita. Posílit kapacitu těžby a zpracování ropy není otázka jednoho dne, na to jsou potřeba velké investice a čas.

Ekonomický úspěch Číny už zvyšuje například ceny různých kovů.

Podle mě je vývoj v Číně potenciálně velký průšvih.

Ekonomický?

Myslel jsem si to už před dvaceti lety a myslím si to pořád. Nedávno jsem se vracel z dlouhodobého výzkumného pobytu, přestupoval jsem v Šanghaji a bylo smutné vidět masivní znečištění vzduchu. Když letadlo v Šanghaji vzlétá, po chvíli se vše v okolí silně zamlží. Znečištění dosahuje do výšky deseti kilometrů a vy v něm letíte tři čtyři hodiny. Až teprve po přeletu velké části Číny začne opadávat a postupně se ztratí.

Důvodem znečištění je velká míra masové, levné produkce, kde ekonomika roste rychlým tempem. Ovšem na základě toho, že se redukuje požadavky na bezpečnost práce, neberou se ani ohledy na čištění odpadních vod a životní prostředí obecně, přičemž mzdy jsou také relativně velmi nízké. Výrobní náklady jsou tím pádem nižší, takže na rozdíl od konkurence mohou místní firmy vyrábět za nízké ceny. Kvůli takto strukturovaným výrobním nákladům jde do Číny tolik zahraničních investic. Na druhou stranu jejich investice přirozeně nepůjdou

tam, kde je třeba dodržovat všechna možná bezpečnostní a environmentální pravidla.

Jak dlouho si Čína s tímto přístupem vystačí?

Do té doby, než se lidé budou dívat především na cenu, a ne na kvalitu kupovaných věcí. Vezměte si, jaké neuvěřitelné množství nekvalitního spotřebního zboží se u nás prodává, přitom ho v podstatě nikdo nepotřebuje, ale když to přeženu, kupuje se proto, že je barevné a stojí málo peněz. Kdyby si lidé řekli, že nepotřebují tolik věcí, ale jednu kvalitní, je tento způsob výroby rychle v úzkých.

Abych ale nebyl nespravedlivý, i v Číně vzniká spousta velmi kvalitních výrobků, třeba počítačů a elektroniky, na něž existují přísné standardy a které zahraniční vlastníci, již tam přesunuli část nebo celou výrobu, hlídají a monitorují. I tyto výrobky tu ale vyrobí kvůli nízkým mzdám levněji než jinde. I proto mají možná lidé různých přístrojů víc, než potřebují.

Souvisí s tímto pohledem i to, že vy sám používáte starý tlačítkový typ telefonu?

To s tím nesouvisí. Mám mobil, kterým telefonuji, píšu zprávy a prostřednictvím něhož poslouchám knížky a rozhlas. Nepotřebuji ho k tomu, abych koukal na obrazovku. Jediné, co mě občas ponoukne, abych o chytrém telefonu zauvažoval, jsou mapy. Na druhou stranu, když hledám cestu, někoho se zeptám; a také mám raději mapy, které mohou vzít do ruky.

V médiích se teď často řeší téma fake news a různé informační šušky. Objevují se i v ekonomice?

Asi ano. Ale dám vám jiný příklad účinku zpráv. S kolegou Balázsem Égertem z Francie jsme před lety vyhodnocovali, ↵

jaký vliv na měnové kurzy mají různé makroekonomické a jiné zprávy. Tady je důležité si uvědomit jednu věc: zprávy, které trh očekává, jsou pravidelně zveřejňovány třeba statistickým úřadem nebo ministerstvem financí. Když je potom zpráva zveřejněna, záleží na tom, jestli je přesně v souladu s očekávaným trhem, nebo se od něj liší. Při analýze je pak potřeba dívat se právě na rozdíl od očekávání, ne na zprávu samu.

Potom jsou zprávy, které trh nečeká, a ty jsou možná ještě zajímavější. V tomto případě jsme sledovali reakce trhu na komunikaci centrálních bank – například na rozhovor guvernéra či člena bankovní rady pro televizi nebo rozhlas. Takové zprávy nelze očekávat, protože nevíme, kdy se kdo bude k něčemu vyjadřovat.

Zaměřili jsme se na to, jak reagují jednotlivé měny v Polsku, České republice a Maďarsku na makroekonomické zprávy, ale potom také na zprávy, které říkají vrcholní představitelé centrálních bank, a to v době před velkou finanční krizí a během ní. Zjistili jsme, že před krizí kurzy měn reagovaly na různá makroekonomická oznámení o inflaci, spotřebě, průmyslové výrobě a dalších ukazatelích. Během krize ovšem absolutně nikoli. Jediná zpráva, jež měla dopad tohoto druhu, byla ta o celkovém stavu ekonomiky, tedy agregátu hrubého domácího

produktu (HDP). Předtím si kurzy HDP vůbec nevšímly. Ale ve chvíli, kdy nastal průšvih, se trhy soustředily na jedinou hlavní zprávu o tom, jak si vede ekonomika. U vyjádření představitelů centrálních bank bylo zajímavé, že v době před krizí jim trhy nevěnovaly pozornost. Až během krize začala hrát komunikace centrálních bank důležitou úlohu.

S tím souvisí i další pozoruhodný jev. Česká národní banka (ČNB) začala v roce 2013 ve své měnové politice používat nekonvenční přístup. V té době se úrokové sazby dostaly tak nízké, že úrok přestal mít pro trh informační hodnotu a nemohl být používán jako efektivní nástroj monetární politiky. ČNB přijala kurzový závazek, aby zamezila posilování koruny pod hranici sedmadvaceti korun vůči euru. Něco podobného udělali již dříve Švýcaři. Na začátku musela banka utratit poměrně velké peníze na to, aby přesvědčila trh, že to s omezením měnového kurzu myslí skutečně vážně. Ale později už stačila jenom slovní prohlášení. Už nebylo nutno utrácet peníze ve chvíli, kdy docházelo k pohybům měnového kurzu na trhu, stačila zpráva, že je potřeba závazek držet a banka je připravena k cizoměnovým operacím. Což je přesně v souladu s tím, o čem jsem mluvil a co se nám ukázalo na ekonometrických odhadech. Tedy že v době, kdy existuje určitá nejistota, je

Baví mě studovat a spojovat čas s konkrétními událostmi, protože to již není abstraktní veličina. Když ze země vydolujeme lopatku kompresoru proudového motoru stíhačky, která havarovala před více než sedmdesáti lety, je to dost silný pocit. A držet ty kousky zprohýbaného kovu v ruce je jako dotýkat se času.

Spitfiry tvoří V za vítězství, 1945
(foto Ladislav Sitenský)

verbální komunikace centrální banky poměrně účinný nástroj. Samozřejmě pokud je taková centrální banka dostatečně důvěryhodná.

Jestliže řekne centrální banka v Zimbabwe, že zadrží inflaci, nikdo tomu po hyperinflační zkušenosti v této zemi nebude věřit. Ale kredibilním centrálním bankám stačí v moderní době, aby jejich představitel pohovořil, a trhy na to reagují. Vezměte si třeba prohlášení guvernéra Evropské centrální banky Maria Draghiho v roce 2012, kdy řekl, že pro obranu eura udělá, co bude moci, a bude to dostatečné. Ve výsledku centrální banka nemusela udělat vůbec nic. Stačilo jenom toto prohlášení a hned den poté se finanční trhy v Evropě odrazily ode dna a celková situace se začala zlepšovat. Síla slova je skutečně mocná.

Máte ještě jiné záliby než ekonomické?

Ekonomie je také záliba, protože i když se to nezdá, najde se v ní spousta oblastí, které – když o nich člověk přemýšlí – poskytnou poměrně velké intelektuální uspokojení. Zároveň se u spousty věcí i zasměje a pobaví. Je však potřeba nebýt jenom ekonomem, ale věci různě propojovat.

Mám třeba velmi rád obrazy, už skoro čtyřicet let je studuji v galeriích. Myslím si, že malba nebo kresba jsou jedny z nejužasnějších tvůrčích činností, které lidé mohou dělat. Zachycovat a proměňovat realitu tím neopakovatelným viděním.

Které období jste si oblíbil?

Můj oblíbený styl je impresionismus, protože zachycuje pomíjivost okamžiku a proměnu přírody a okolí v čase. V ekonomii se zabývám časem velmi dlouho, část mé práce spočívá v analýze časových řad. Pomíjivost okamžiku nebo vývoj v čase dokázali právě impresionističtí umělci mistrně ztvárnit. Pokud bych měl zmínit i neoblíbený směr, byly by to různé umělecké paskvily jako kus smotaného drátu, zmuchlaný papír na zemi nebo vylitá barva, u toho nějaká cedulka a člověk musí vyslechnout půlhodinovou přednášku, co měl autor svým výtvořem na mysli. To pro mě skutečně není umění. Výtvoř, které se udělají za chvíli a jsou efektní jen na nápad, jsou jen pomíjivé záležitosti.

Umění něco zachycuje, je v něm prožitek autora a neuvěřitelná spousta práce. Ostatně bez tvrdé práce a bez protrpění neuděláte ani umění, ani nenapíšete dobrý článek. I proto obdivuji obrazy své ženy Moniky. Často se na ně dívám a cítím jejich vnitřní chvění, život a čas.

Ještě některé vaše další aktivity se propojují tak úzce s časem?

Mám rád modely letadel. A vracím se ke druhé světové válce. Jako malý chlapec jsem dával dohromady plastické modely letadel a vypadalo to přesně podle toho, jak to malí chlapi dělají. Všechno bylo upatlané, ušpiněné a ne moc hezké. Ale po třiceti letech jsem si vzpomněl, jak mě lepení uspokojovalo, a k modelářině se vrátil.

Většinou se teď snažím propojit konkrétní letadlo a pilota, který s ním létal. Především se zaměřuji na české piloty, kteří za druhé světové války odvedli neuvěřitelný kus práce ve francouzském, britském a ruském letectvu. Stavím si například sérii letadel, jež na všech třech bojištích pilotoval stíhač František Fábera, původem z Olomouce, kde jsem se narodil.

Je to pro mě nejen uspokojující záliba, ale prostřednictvím modelů a konkrétních pilotů se naučím a dozvím spoustu věcí. A jde to i tak daleko, že s kamarádem jezdíme na mís-

Prof. Ing. Evžen Kočenda, M.A., Ph.D., DSc., je vedoucím katedry financí a kapitálových trhů Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních věd. Oblastmi jeho vědeckého zájmu jsou mimo jiné mezinárodní finance, tranzitivní ekonomiky, evropská integrace či výkonost a správa podniků.

ta, o nichž víme, že na nich bylo sestřeleno letadlo nebo tam spadlo. Občas i vykopeme nějaký dílek a podle dobových záznamů můžeme zjistit, co to bylo přesně za stroj a kdo ho pilotoval. Baví mě studovat a spojovat čas s konkrétními událostmi, protože to již není abstraktní veličina. Když ze země vydolujeme lopatku kompresoru proudového motoru stíhačky, která havarovala před více než sedmdesáti lety, je to dost silný pocit. A držet ty kousky zprohýbaného kovu v ruce je jako dotýkat se času.

Když jsem byl před nedávnem v San Diegu na válečné lodi, jež byla přestavěna na muzeum, potkal jsem se u námořní stíhačky Corsair s takovým starým pánem. Dali jsme se do řeči a on mi prozradil, že je bývalý pilot, který za druhé světové války tento konkrétní typ letadla pilotoval. A já jsem mu říkal, že mám doma krabičku s modelem přesně tohoto letadla a vůbec nevím, jakou verzi si mám postavit. Tak jsem si přefotil jeho soukromé fotografie a postavil letadlo, na kterém létal on. Model jsem pak vyfotil a snímky mu poslal. Dostal jsem od něho dopis, ve kterém model letadla mile ocenil. Obdobných příhod už asi vzhledem k věku pilotů bohužel nezažiju mnoho.

Kolik modelů už máte?

Nevím přesně, asi čtyřicet. Mezi posledními kousky, které jsem dokončil, je průzkumné letadlo, v němž havaroval Antoine de Saint-Exupéry ve Středozemním moři kousek od Marseille. Postavil jsem ho přesně v tomto provedení. A když jsem ho přidal do skříňky, zjistil jsem, že se mi do ní už asi nic dalšího nevejde. Nicméně jsem tam přeče jen ještě nějak vtěsnal spitfira, na němž v RAF létal vynikající stíhač Otto Smik. Ve vitrínách to teď vypadá spíš jako na parkovišti. Takže to bude chtít novou skříň.

Výzkumná podpora Donatio Universitatis Carolinae je udělována významným vědeckým osobnostem, které mimořádně přispívají k odborné prestiži Univerzity Karlovy.

Není antro- pologie jako antro- pologie

Antropologie je věda o člověku a má mnoho podob. Sociokulturní, historickou i filozofickou antropologii lze studovat v navazujícím magisterském programu na katedře obecné antropologie Fakulty humanitních studií.

Markéta Zandlová:
Sucho. Nová hrozba
pro lidstvo / **12**

Zuzana Jurková:
Hudba není
jen cheesecake / **14**

Pavel Himl:
Čarodějnictví
a vraždy novorozenců.
I to řešily
soudy v raném
novověku / **16**

Jakub Marek:
Byla by chyba,
držet se v šachu / **18**

Sucho. Nová hrozba pro lidstvo

Lidé přežívají v podzemních chodbách a nahoru vylézají jen proto, aby se podívali na spálenou krajinu. Máme se obávat takové apokalypsy? Bude Země v budoucnu kvůli suchu neobyvatelná? Markéta Zandlová v tom má jasno.

TEXT Lucie Kettnerová FOTO Luboš Wiśniewski

V čem je antropologův pohled na sucho jiný než klimatologův, přírodovědcův nebo vodohospodářův? Z pohledu přírodních věd je sucho fenomén, který lze zkoumat prostřednictvím měření a satelitních snímků a u něhož lze odhadovat, jaký bude mít vývoj v řádu dní, měsíců či let. Pro antropologa je klíčové v řádu let studovat konkrétní lokality, mluvit s jednotlivými lidmi a sledovat, jak se tento fenomén

proměňuje v čase a jak mu lidé rozumějí. Pozoruje například babičku, která má pole a vysychající studnu – co dělá, jaká opatření zavádí, odkud bere informace, jak debatuje s místním starostou a co po něm chce.

Jak lze vlastně definovat sucho? Sucho není absolutní fenomén. Přírodovědci říkají, že není možné podle tabulek určit, že když spadne tolik a tolik srážek,

je sucho. Je tedy relativní, v každém geografickém prostředí představuje něco jiného. I portál Intersucho sleduje odchylku od dlouhodobého průměru množství srážek, které na daném území spadly. Sucho na jižní Moravě je něco jiného než v Beskydech.

Nyní se o tomto tématu hodně mluví. Odlišuje se letošek od předchozích období?

Suché léto už tady máme od roku 2014, tedy přes pět let. Nyní ale společnost na téma reaguje citlivěji, což ovšem není dáno tím, že by letos situace byla razantně odlišná třeba od roku 2015, ale že se opakuje. Co se v jednu chvíli jeví jako náhodná odchylka a druhý rok ještě jako odchylka přijatelná, se teď stává pravidlem. Ono to zase pravidlem nebude – klimatologové říkají, že není statisticky pravděpodobné, aby bylo deset let za sebou takových.

S ohledem na tyto skutečnosti můžeme říct, že když se fenomén ohrožující naši každodennost objevuje častěji, spustí se řada procesů: na situaci začne reagovat politická reprezentace, vzniknou strategie, komise a politická prohlášení. Ministr zemědělství či životního prostředí téma zpřítomňuje, věnují se mu různé konference a semináře na půdě sněmovny, o problematice referují média. To vše se potom odráží v činnosti místních samospráv. Současně poslední zpráva Mezivládního panelu pro změnu klimatu zdůrazňuje, že ekologická situace je velmi na hraně. A když se tyto zprávy sejdou s nebyvalým suchem, které zažívá na vlastní kůži nejenom zemědělec, ale každý, kdo vyjede na výlet či komu dochází voda ve studni, začne být problematika daleko viditelnější.

Promítá se už obava z nedostatku vody do chování lidí?

V českém prostředí existují kvantitativní šetření – naposledy třeba v publikaci *Vztah české veřejnosti k přírodě a životnímu prostředí* od brněnských sociálních ekologů –, která ukazují, že lidé považují sucho za závažný problém. Kvalitativních výzkumů konkrétního chování je ale zatím málo. Sama se ovšem setkávám s tím, že lidé začínají uvažovat, jak omezit individuální spotřebu vody. Dělají spíše drobná opatření, například se sprchují kratší dobu, prohlubují studny nebo vodou, v níž umyli zeleninu, zalijí zahradu. Současně je realizována řada opatření v krajině – vznikají mokřady, rybníky, větrolamy, remízky a další.

Ve svém výzkumu jste se zaměřila na Nové Mlýny a Kyjovsko. Proč jste zvolila právě tyto lokality?

Kolegové z CzechGlobu a Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, s nimiž spolupracuji na grantu, dané lokality znají a mají je zmapované. Jestliže nás zajímá, jak se krajina změnila za posledních sto

let ve vztahu k vodě, a na základě výzkumu chceme predikovat, co se stane v příštích padesáti letech, musíme mít dostatek informací. Potřebujeme si promítnout obecné informace o pravděpodobných proměnách v důsledku klimatické změny na konkrétní místo a umět si představit, jestli strom před námi tu bude růst při nejhorším a nejlepším scénáři i za padesát let. Jestli na něm bude hnízdit pták, zda bude mít jednu úrodu, nebo dvě a podobně.

Katastrofický scénář několika tisíc lidí, kteří přežijí v podzemních chodbách a budou vylézat nahoru, aby se podívali na spálenou krajinu, tedy neočekávám. Začít se omezovat je však nezbytné.

Lokality jsme vybírali i s ohledem na to, že jsou obě zasaženy poměrně velkými suchy, ale odlišují se z hlediska přírodního charakteru, především vodních zdrojů. Nové Mlýny byly automatickou volbu díky tomu, že tam vznikly nádrže – můžeme tak dobře pozorovat, co se s krajinou v souvislosti s jejich vybudováním dělo a bude dít. Kyjovsko je úplně jiná krajina s poli a vinicemi, kde se dá sledovat třeba půdní eroze.

Jak získáváte názory místních obyvatel? Objíždíte vesnice a povídáte si s nimi?

Opravdu třeba na týden na jižní Moravu vyrazím, bydlím tam a povídám si se zemědělci, vinaři, starosty, vodohospodáři, obyvateli bytovek, prostě s kýmkoli, koho se problematika dotýká. Zároveň mluvím s lidmi, kteří nejsou přímo z lokality, ale jejich práce s ní souvisí. Jsou to například zaměstnanci státního pozemkového úřadu nebo vodovodů a kanalizací v Břeclavi, tedy ti, kteří ovlivňují, co se v daném místě může dít a jak tomu mohou zúčastnění lidé rozumět.

Sílu antropologie vidím v tom, že zdůrazňuje kontextuálnost fenoménu. Není možné si vymezit problém tak, že ho vyříznu z reality a pak rozpitvám – tak nelze dojít k porozumění.

Jste ohledně sucha optimistická? Nebo se máme budoucnosti obávat?

Snažím se nevězet jenom v mainstreamových informacích, sleduji problematiku z různých stran. Osobně mám pocit, že situace je velmi závažná, alarmující a na razantní změnu nemáme moc času. Primární jsou každodenní změny chování jednotlivců, ale nejpodstatnější je strukturální změna fungování společnosti, hlavně snižování emisí skleníkových plynů, potažmo spotřeby.

V Evropě už se řada lidí snaží chovat ekologicky, třídít plasty, omezovat vlastnictví automobilů a zaměřovat se na lokální výrobky, což je dobře. Ale tato rozhodnutí dělají lidé, kteří jsou ekonomicky zabezpečeni. Větší část takzvaného globálního Jihu si může jen obtížně dovolit změnit své každodenní chování, především z důvodu strukturálních globálních nerovností, přinášejících zcela jiné ekonomické tlaky. Specifická je pak situace USA nebo Číny. Proto se obávám, že není v nejbližší době reálné očekávat tak rozsáhlé změny, jaké jsou potřeba.

Mluví-li se o klimatických změnách, přicházejí i obavy, že lidstvo za padesát let vyhyne. To si nemyslím. Velmi výrazně se ale změní příroda a podmínky k životu: někde bude nedostatek vody, jinde roztají ledovce, zatopí se ostrovy.

Dají se očekávat migrace lidí z oblastí, jež prostě přestanou být rozumné obyvatelné, do oblastí, které ještě obyvatelné budou. Zájem žít v obyvatelných oblastech bude mít najednou příliš mnoho lidí, vždý už nás je osm miliard.

Katastrofický scénář několika tisíc lidí, kteří přežijí v podzemních chodbách a budou vylézat nahoru, aby se podívali na spálenou krajinu, tedy neočekávám. Začít se omezovat je však nezbytné.

Mgr. et Mgr. Markéta Zandlová, Ph.D., působí na katedře obecné antropologie FHS a zaměřuje se na sociokulturní antropologii. Je hlavní řešitelkou multidisciplinárního projektu *Příběhy sucha: Lokální souvislosti extrémních klimatických jevů, jejich percepce a ochota aktérů k participaci*, který svým grantem podpořila Technologická agentura ČR. Jeho cílem je zprostředkovat komunikaci zainteresovaných stran, vzdělávat a posilovat motivaci občanů k udržitelnému nakládání s vodou.

Hudba není jen cheesecake

Práce antropologa někdy vyžaduje i trochu odvahy. Třeba když je potřeba udělat terénní průzkum na rockovém koncertě ve vyhlášeném žižkovském klubu Modrá Vopice nebo mezi fanoušky kapely Ortel. „Že to muzikantům, kteří trochu popili, občas neladí, je pro nás stejně důležité jako to, co říká frontman z pódia,“ říká etnomuzikoložka Zuzana Jurková.

TEXT Lucie Kettnerová FOTO Luboš Wiśniewski

Fakulta humanitních studií je jediným vzdělávacím pracovištěm v České republice, které nabízí ucelený program na světových univerzitách běžně vyučovaného oboru etnomuzikologie / hudební antropologie. Ve svých počátcích se etnomuzikologie věnovala studiu převážně mimoevropské a ústně předávané hudby. Od šedesátých let dvacátého století však začali Alan Merriam a další razit pohled na hudbu jako univerzální lidskou aktivitu a odtud byl jen krok k obrácení pozornosti k hudebním kulturám z kterékoli oblasti.

S postupující urbanizací se současní etnomuzikologové čím dál častěji věnují hudbě ve městě. A jak jinak poznávat dopad hudby na člověka než tím, že ji s ním budete na daném místě sdílet. Proto Zuzana Jurková absolvovala nespočet hudebních produkcí – od zpěvu křesťanských poutníků až po produkce poněkud divočejší, třeba v žižkovském punkovém klubu Modrá Vopice. Sama s návštěvníky akcí nikdy problémy neměla, studenti, kteří se rozhodli zkoumat kapelu Ortel, se však fyzické inzultace

trochu obávali a jednou už k ní nebylo daleko.

Klasika jako komerční zboží

Podle Zuzany Jurkové má každé město svou specifickou hudební scénu, ta pražská, jíž se věnovala ve své publikaci *Pražské hudební světy*, je asi bohatší než jinde v Česku, a jistě odlišná od světových metropolí. Hlavní město je například typické širokou nabídkou hudby pro turisty. „Koncertů, které kolegyně označuje jako todaye, je tu obrovské množství, protože Praha skýtá značný obchodní potenciál. Pro nás je zajímavé sledovat, co se na těchto akcích s hudbou děje. Skladeb klasické hudby se zmocní mechanismy, běžné v pop-music, které už před mnoha dekádami popsal Theodor Adorno. Někdy je taková akce dokonce spojena s různými slevovými pobídkami typu: Přijďte na náš koncert a získáte slevu v kavárně,“ vysvětluje Zuzana Jurková.

Náhodný návštěvník může kvalitu koncertu poznat už podle toho, jak je program ohlášen. Obvykle v něm najde

jen jméno autora, možná obecné označení díla (třeba sonáta), ale už ne tóninu nebo specifikaci části, která zazní – většinou se hrají jen jednotlivé věty. Přitom právě to jsou detaily, o které se zajímají typičtí posluchači klasické hudby, svou podstatou „fajnšmekři“.

„Celkový přístup se pak odráží i v kvalitě hudební produkce, která bývá poněkud mechanická – aby ne, když

Hudba není jen cheesecake, tedy zbytná příjemná věc. Na jedné straně je důležitá pro jedince, jehož integruje se sebou samým i kolektivem, zároveň je však důležitá pro kolektiv, který stmeluje, identifikuje a zároveň o něm vypovídá. Hudba má tedy silný sociální potenciál.

muzikanti hrají tytéž skladby i několikrát denně, což ovšem turistům nevadí, protože nepřicházejí s velkými znalostmi ani očekáváním,“ popisuje své zkušenosti docentka Jurková.

Vzpomínání spojuje

Docentka Jurková aktuálně připravuje už druhý díl „hudebních světů“, v němž se pro změnu zaměří na hudbu coby médium vzpomínání. Protože sociální antropologie se na člověka dívá jako na sociální bytost, zajímá přirozeně etnomuzikology, jak hudba funguje v paměti společnosti.

„Hudba není jen cheesecake, tedy zbytná příjemná věc. Na jedné straně je důležitá pro jedince, jehož integruje se sebou samým i kolektivem, zároveň je však důležitá pro kolektiv, který stmeluje, identifikuje a zároveň o něm vypovídá. Hudba má tedy silný sociální potenciál. Německý historik Jan Assmann říká, že komunity jsou spojeny horizontálně tím, jaké významy přisuzujeme věcem, a vertikálně, jak a na co vzpomínáme a jaké významy vzpomínkám připisujeme,“ vysvětluje.

Rozvoj memory studies lze ve společenských vědách sledovat už dvě tři dekády, oblast hudby však byla zatím opomíjena. „Kolektivní vzpomínání není otisk minulosti, ale je to vyjádření potřeb těch, kdo vzpomínají v současnosti. Proto se etnomuzikologové ptají: Co potřebují lidé, kteří takto vzpomínají? Hudba má totiž potenciál evokovat věci, které se z různých důvodů obtížně verbalizují. Jak říká Jan Skácel, potichu jsme to zapomněli, hlasitě o tom nevíme,“ upřesňuje.

Docentka Jurková v rámci výzkumu vzpomínání sledovala současnou recepci písniček Karla Kryla. Jednu skupinu vzpomínajících tvořili nacionalističtí posluchači a scéna kolem Daniela Landy. „Když Landa zpívá *Bratříčku, nevzlykej*, mladí lidé se rozpláčou a cítí velké emoce. Dokonce si mnoho z nich myslí, že to je Landova písnička, a jsou překvapeni, že tomu tak není,“ udává příklad. Krylovy písně se objevují i v politickém kabaretu *Země Lhostejnost*, který do loňského roku hrálo Švandovo divadlo. Písnička *Karavana mraků* tu zazněla spolu s komentářem ze současného tisku a diváci získali pocit, že i Kryl kritizuje současnou společnost.

Protože hudba hrála v různých dějinných etapách důležitější roli než jen coby zdroj zábavy, antropology zajímá,

Doc. PhDr. Zuzana Jurková, Ph.D., působí na katedře obecné antropologie FHS a zaměřuje se na antropologii hudby. Její specializací je romská hudba, historie české etnomuzikologie a urbánní etnomuzikologie. Na fakultě je garantkou oboru antropologie.

jak na tato období lidé vzpomínají. Třeba ti, kdo prošli Terezínem, vypovídají, že je právě hudba držela při životě. Významnou roli hrála muzika i pro lidi kolem undergroundu. „Je zajímavé sledovat, co se děje, když se hudba, která byla ve své době těžko přijatelná, dostává na oficiální akce. Například když The Plastic People of the Universe vystupují ve formálním prostoru a posluchači říkají, že to bude příjemné. Za sebe musím říct, že slovo příjemné by bylo ve spojení s hudbou Plastiků tím posledním, které bych použila,“ říká pobaveně Zuzana Jurková, která občas na jejich koncertě přemýšlí, zda hrají tak drsně, protože

neumějí naladit, nebo má způsob hraní vyjadřovat drsnou situaci.

Čistota ladění je náš problém

Zuzana Jurková na koncerty chodí hlavně pracovně, a tak si málokdy hudební vystoupení užije, protože ho stále analyzuje. Na druhou stranu jí už ani nevadí, když hudebníci hrají falešně. „Říkám si, že koncept přesného ladění je náš problém, ne jejich,“ uvádí smířlivě. Chce-li hudbu opravdu naplno vnímat, hraje na flétnu barokní sonáty. „Nepotřebuji je analyzovat. Jen víceméně mechanicky přejižďím prsty po flétně.“

Čarodějnictví a vraždy novorozenců. I to řešily soudy v raném novověku

Lidé se dostávali do konfliktu se zákony, co je svět světem. Jen v každé době bylo za nepřipustné chování považováno něco jiného. A také na něj někdo jiný dohlížel. Taková policie je instituce zcela moderní. Právě na výzkum kriminality v šestnáctém až osmnáctém století a zrod policie se zaměřuje Pavel Himl.

TEXT Lucie Kettnerová FOTO Luboš Wiśniewski

Kriminalita měla v raném novověku mnoho podob. Mohlo jít o rouhání Bohu, čarodějnictví či magii. „Hodně viditelné, až spektakulární byly čarodějnické procesy, které však tvořily relativně malý výsek,“ říká Pavel Himl. Naopak velkou část, zejména na venkově, představovala kriminalita majetková, tedy krádeže, a normám neodpovídající jednání v oblasti sexuality.

Mimomanželské otěhotnění v té době řešila všechna panství. „Žena v závislém postavení, obvykle děvečka, otěhotněla, a když se na to přišlo, začali ji vyslýchat. Otcem byl třeba potulný voják, hospodář nebo čeledín, který jí slíbil, že si ji vezme, ale pak z toho sešlo. Zájemem vrchnosti, která tuto kriminalitu stíhala, bylo, aby dítě i žena byly zaopatřeny. Tedy aby si muž ženu vzal, případně jí něco platil,“ popisuje typickou situaci

docent Himl. Současně je ale pravděpodobné, že u žen z nižších vrstev bylo toto jednání kriminalizováno častěji.

K velice závažným deliktům, a ne zcela výjimečným, patřila vražda novorozence, tzv. infanticidium. „Až do konce osmnáctého století byl tento čin trestán přísně, mnohdy smrtí, protože vražedkyně v křesťanském pojetí připravila dítě o naději na spásu, když ho nenechala pokřtít. Teprve na konci osmnáctého století v době osvícenství se začalo připouštět, že matky nejednaly z lehkomyšlnosti nebo ďáblova vnuknutí, ale že si nevěděly rady z bezvýchodné situace,“ vysvětluje Himl. Změna postoje souvisí s proměnou trestního soudnictví ve druhé polovině osmnáctého století směrem k humanizaci a nápravě. Cílem už není odstrašit, ale spíše působit převýchovně. Ovšem i v dnešních společnostech se

analogicky řeší, zda příčinou interrupce je lehkovážný život, nebo obava z těžké sociální situace.

Hledačka pokladů skončila špatně

Pavel Himl se ve svých výzkumech zaměřuje i na studium neusedlého obyvatelstva a některé příběhy se mu výrazněji zapsaly do paměti. Jedním z nich je případ tulačky původem z Řezna, která v přestrojení za muže sloužila devět let jako voják a od císaře byla údajně i odměněna, protože bojovala v jeho službách proti Turkům. „Pak se však dala na – nijak neobvyklou – dráhu hledačky pokladů a nechala si platit zálohu za to, že najde ve sklepech měšťanů poklad. Když byla na základě oznámení podvedených obyvatel Českého Krumlova uvězněna a vyslýchána, ukázalo se, že za ní chodili z města úplně všichni. Neje-

nom chudé vdovy, ale i úředníci ze zámku,“ vypráví.

Její potrestání bylo exemplární, aby odstrašilo ostatní. „To byl mimochodem také další rys předmoderní justice. Ne-postupovala plošně, protože jí scházely dohlížecí orgány, ale když už soudy nějaký případ vyšetřovaly, často udělily přísný trest, aby působil na větší okruh obyvatelstva,“ podotýká docent Himl. Trest byl navíc vykonáván veřejně.

Zrod policie

Co ale až do konce osmnáctého století chybělo, bylo centralizované státní rameno spravedlnosti, jež by bylo k dispozici všem obyvatelům. Jedna z prvních moderních policií byla zřízena v roce 1667 v Paříži a stala se vzorem pro řadu dalších zemí. Když Marie Terezie na konci šedesátých let osmnáctého století uvažovala o reformaci policie ve Vídni, dívala se pro inspiraci právě do Francie. A při vzniku policie v Čechách se stala vzorem pro změnu Vídeň.

V Praze bylo policejní ředitelství zřízeno v roce 1785, stejně jako v Brně a dalších hlavních městech zemí habs-

burské monarchie. Policie však ještě neměla takovou podobu, jak ji známe dnes. Měla široké pole působnosti a spadala pod ni zdravotní policie, která dbala na veřejnou hygienu a ochranu před nákazami, i policie v užším slova smyslu, jež se starala o veřejné osvětlení, bezpečnost na ulicích nebo o to, aby lidé nevylévali nočníky v noci na ulici, aby kočáry ke Stavovskému divadlu přijížděly ve správném pořádku a nevznikaly dopravní kolapsy. Do její agendy patřilo i povinné ohlašování pobytu v Praze. Po francouzském převratu, kdy ve střední Evropě zavládl strach z revolučních změn, se začala rozvíjet i tajná policie, která dohlížela na konformní chování obyvatelstva a státních úředníků a na starosti měla rovněž cenzuru.

Problém s negramotností

Pražské policejní ředitelství představovali na přelomu osmnáctého a devatenáctého století ředitel, pět až deset komisařů a sto- až dvousethlavé mužstvo, jež zpočátku tvořili poloinvalidé či vojenští vysloužilci, rozpoznatelní na ulicích podle uniformy a služebního čísla. „Často

se ukázalo, že nejsou gramotní, takže těžko mohli kontrolovat doklady. Když jim někdo dal hlášení od brány o projíždějících osobách a policejní voják měl doklad srovnat se seznamem nebo donést na ředitelství, mohli jste jim podstrčit vlastně cokoli, protože to nepřečetli,“ konstatuje docent Himl. Stát se komisařem však už byla žádoucí úřední kariéra, pro niž bylo nutné doložit doklad o studiu a znalost minimálně obou zemských jazyků (češtiny a němčiny), lépe však ještě francouzštiny nebo italštiny.

Na venkově plnili policejní úlohu zpočátku městské rady a purkmistři. Ti pověřovali funkcí policejních dozorců měšťany, kteří tuto funkci vykonávali ve svém volném čase. Uniformy získala bezpečnostní síla na venkově až v polovině devatenáctého století, kdy se zrodilo četnictvo. Právě dějinám policie se bude věnovat zatím poslední monografie z pera Pavla Himla. Jmenuje se *Pozorovat, popsat, stvořit. Osvícenská policie a moderní stát 1770–1820* a vyjde na podzim v nakladatelství Argo.

Doc. Dr. phil. Pavel Himl působí na katedře obecné antropologie FHS a zaměřuje se na historickou antropologii. Jeho specializací jsou středoevropské novověké dějiny od osmnáctého do počátku devatenáctého století. Ve svých pracích se zabývá lidovou kulturou, okrajovými sociálními vrstvami a počátky modernity. Je mimo jiné autorem knihy *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*.

Byla by chyba, držet se v šachu

Jak se představy o člověku formulované ve filozofii stávají součástí kulturního prostoru, literatury, školní výchovy a normativních obrazů? Jakub Marek se věnuje procesům, jimiž jednotliví filozofové utvářejí způsob myšlení, a studuje, jak společnost rozumí sama sobě a naplňuje ideály občanství a svobody.

TEXT Petra Köppl FOTO René Volfík

Dánský filozof Søren Kierkegaard, autor, na kterého se specializujete, je v Česku známý především jako autor Svůdcova deníku. Na jakou společenskou skupinu tímto dílem cílil?

I dnes jde o poměrně kontroverzní text. Je duchovně erotický, mírně řečeno. Paradoxně měl vést čtenáře ke křesťanství. Kierkegaard je autor, který drtivou většinu svého díla věnuje problémům křesťanského života a problémům křesťanské a etické zkušenosti člověka. Deníkem chtěl oslovit ty, kdo podle jeho mínění zbloudili – měl na mysli estéty, a proto používal jejich jazyk. Jak já čtu *Svůdcův deník*, chtěl jim sdělit zhruba toto: Vy si myslíte, že umíte žít estétsky, že dokážete promyslet a dovést tohle životní stanovisko do důsledků? Tak se podívejte, jak by to vypadalo. Kierkegaard tady pozici estétství vyhrocuje. Ale interpretací je samozřejmě víc. Sám autor se nechával slyšet, že chtěl skrze skandál získat publicitu. Do jisté míry používal marketingové metody.

Takže si uvědomoval moc médií? Vnímali silu publika?

Facebook a další sociální sítě jsou fenomén, který by Kierkegaard asi nepřekvapil. Jedinec na sociální síti je plně závislý na úspěchu, jehož docílí u ostatních, na oblibě, kterou si vydobyje u jiných. Nejde o nic jiného, než o specifickou snahu získat si pozornost a napodobovat vzory. Anebo, z druhé strany, následovat poměrně nekriticky opinion makery, jak ukazuje fenomén youtuberů. Pro mě je Kierkegaard stále aktuálním myslitelem, který umožňuje zaujímat stanovisko k současnému dění. Nacházíme se v bezprecedentní situaci, kdy ohlas může mít skutečně kdokoli. S tím jsme se nikdy nesetkali. Najednou se může ukázat, že nerozumíme tomu, co si lidé myslí, protože jsme je vnímali jen prizmatem výpovědí novinářských, politických a uměleckých elit. Ještě poměrně nedávno byla historie dějinami vládnoucí třídy, dějinami intelektuálů a vzdělanců, proto se někdy v politologii mluví o takzvané mlčící většině.

Jak Kierkegaard hodnotil dobu, v níž žil?

Jeho analýza poloviny devatenáctého století reflektuje, jak prostřednictvím tisku a projevů veřejného mínění dochází ke stavu, jemuž on říká nivelizace. Svou dobu chápe jako nevášnivou a opatrnou. Podle něj se v ní jednotliví lidé vzájemně drží v šachu, aby náhodou neměli vlastní úsudek a názor. Vyžadovány jsou „správné“ názory, takové, jaké mají ostatní. Ještě v devatenáctém století filozofie sloužila jako hlavní kritický hlas, který dnes má investigativní žurnalistika nebo obecně žurnalistika ve smyslu poukazování k základním problémům současnosti. Kontinentální filozofie z této pozice vycouvala a často se stává už jen historicko-filozofickým výzkumem, zkoumáním dějin filozofie a ničeho víc.

Mgr. Jakub Marek, Ph.D., je v současné době vedoucím katedry obecné antropologie FHS. Pravidelně pobývá v Søren Kierkegaard Forskningscenteret Kodaňské univerzity, na St. Olaf College v USA a absolvoval řadu studijních pobytů na univerzitách v Německu. V roce 2011 obdržel prestižní Hlávkovu cenu.

Co by kritický hlas filozofie řekl o etice v současném Česku?

Už Zdeněk Nejedlý svého času říkal, že české myšlení je trošku přízemní. Spojuje to se skutečností, že se u nás nikdy neujala Hegelova filozofie a že tu naopak byla velmi silná tradice filozofie masarykovské a pozitivistické.

Tak tedy obecněji. Co lze říci o myšlenkovém směřování současné české společnosti?

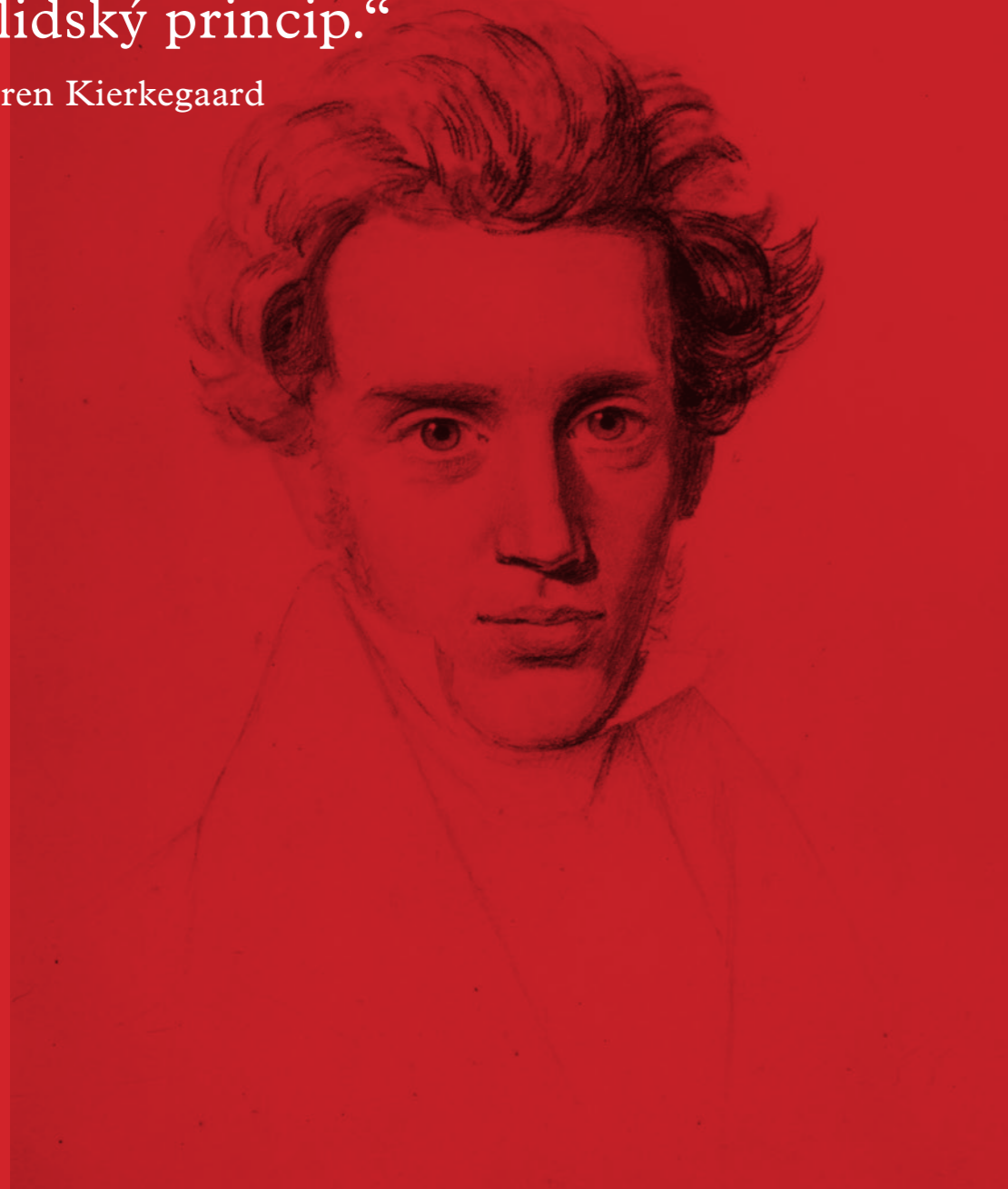
Část mého vzdělání je antropologická, i proto se snažím bojovat s předsudkem, že filozof se zamyslí a ví, co je normální si myslet, nebo ví, jak lidé přemýšlejí. Spor mezi takzvanou pražskou kavárnou a lidmi, kteří si myslí, že hájí české národní zájmy, dokládá, že zdejší intelektuální elity nebraly vážně jiný názor nebo si nevšímalý jiných než intelektuálních potřeb vyšší kultury nebo vzdělanosti. Musíme se naučit vnímat konkrétní potřeby i těch lidí, které můžeme pokládat za málo kultivované a málo vzdělané. Co sleduji, není náhlá polarizace nebo střet dvou stanovisek, ale situace, kdy velká část populace má příležitost promlouvat. Asi tady ta možnost nebývala a sociální sítě ji umožňují. Nemyslím si, že když například svoji babičku nepřesvědčím o nějakých politických stanoviscích, je to proto, že by nebyla intelektuálně schopná je pochopit. Vidím, že pro ni je důležitější hodnota nebo alespoň domnělá hodnota, o níž si myslí, že svou politickou preferenci zastává. Není to dialog na úrovni rozumného vysvětlování, vyvstává nutnost poslouchat a naplnit potřeby mnoha lidí.

Spousta lidí na sociálních sítích tvoří svého druhu dav. Jak naslouchat davu?

Pro Kierkegaard je dav nepravda, ale jen samotný pojem davu je velmi problematický. Sám za sebe odmítám kvůli davu nevidět lidi. Samozřejmě mnoho fenoménů spojených se sociálními sítěmi je špatných, dochází ke zjevným šovinismům, rasismům a podobně. Ale na druhou stranu nevěřím, že důvodem je principiální nekompetence lidí nebo jejich méněcennost. Podstata tkví spíše v tom, co se snaží celou dobu říct.

„Čím apatičtější doba,
tím mocnější tisk.
Tisk poslouží jako
nejpodlejší pokus
prohlásit bezohlednost
za lidský princip.“

—Søren Kierkegaard

Portrét Sorena Kierkegaarda od Nielse Christiana Kierkegaarda, 1838
(akg-images)

Navíc se všichni někdy pohybujeme v davu a s davem.

Proto jsem byl trochu opatrný s užíváním toho pojmu. Je to opravdu velmi ostrá kategorie. Ano, pohyboval jsem se v davu, ale nemám ho rád. A myslím, že není mnoho lidí, kteří dav mají rádi. Na druhou stranu pro mě není přijatelná pozice, kterou by pravděpodobně zastával Kierkegaard – s těmi, které by klidně charakterizoval jako bezduché, by se nebavil. Vyčítám současné české společnosti, že neinvestuje do školství. To je cesta. Jedině snaha o co nejdemokratičtější, nejvyšší školství dává víc možností do života. Vzdělávání není předáváním banálního know-how, je podnětem pro růst samostatně uvažujících osobností.

Jak si stojí české školství, kterým směrem se vyvíjí?

Mezi akademiky na vysokých školách se samozřejmě vedou spory o tom, koho vzdělávat, jaká by měla být kritéria. Nemyslím si, že bychom se měli bránit větší otevřenosti univerzit, což ale neznamená, že každý, kdo nastoupí na vysokou školu, získá vysokoškolský titul. To jsou odlišné záležitosti. Jsme možná na konci nejhoršího demografického propadu slabých ročníků z devadesátých let. Setkávali jsme se poměrně často s názory, že upadá i kvalita uchazečů. Ale my nikdy nedokážeme vyloučit, že stav, který interpretujeme jako upadající kvalitu, ve skutečnosti neznamená jen to, že studentům méně rozumíme. Mají jiné zájmy, jiné výchozí podmínky.

Jak se to projevuje v praxi?

Na fakultě, která má být humanitně zaměřena, očekáváme, že naši uchazeči mají základní humanitní kontext, to znamená, že znají alespoň základy křesťanského světonázoru. Ale zkušenost je taková, že současný studující prvního ročníku například

nikdy nedržel v ruce bibli, ani ji nikdy nepřečetl. To je skutečnost, se kterou se musíme vyrovnat. Musíme se rozhodnout, jestli chceme tvrdit, že jak bylo vysokoškolské vzdělání v našich oborech chápáno dříve, je udržitelné i dnes. Anebo jestli filozofie naopak musí dokázat svůj smysl i v současnosti. Něco úplně jiného je samozřejmě studium medicíny.

Univerzitní osobností první republiky byl Masaryk. Plní dnešní univerzitní představitelé stejně dokonale své poslání?

Jde spíš o to, jaká by měla být role velkých osobností, protože Masarykův příklad je trochu zářný jeho politickou úlohou. Od takových osobností očekáváme téměř marketingové efekty. Chtěli bychom, aby univerzita byla spojována s někým výrazným. Tomu bych se bránil, protože to by nebyl typ osobnosti, který by mě zajímal. V současnosti univerzita deklaruje, a je v tom poměrně důsledná, svou apolitičnost. Ovšem apolitičnost by měla být chápána jako bezpartajnost, univerzita není půdou pro partajní politiku. Ale vadí mi, že ona apolitičnost někdy působí, jako kdyby univerzita zapoměla na svou třetí roli, společenskou roli – mít silné stanovisko navenek. Sleduji poměrně s napětím, co se na univerzitě bude, nebo nebude dít kolem klimatických protestů. Považoval bych za potřebné se angažovat, ale v tuhle chvíli je jedinou funkcí a významnou aktivitou iniciativa kolem Švédky Greta Thunbergové. Životní styl západní civilizace je natolik náročný, že si vytváříme morální alibi. Abychom si připadali, že něco děláme pro přírodu, třídíme odpad. Jenže debata už dávno není na úrovni plastových lahví, musí nastat daleko radikálnější změna stylu. A třeba tohle mně na univerzitě zatím trochu chybí.

Sociokulturní antropologie

se zaměřuje na zkoumání současného světa, kultury a jejich proměn. Člověka chce poznávat jako společenskou bytost v tom, co ho zajímá a trápí.

Historická antropologie

vychází z antropologizujících přístupů k minulosti. Výrazně se profiluje na raném novověku, tzn. v období šestnáctého, sedmnáctého a osmnáctého století, kdy většina obyvatelstva žila na venkově a byla negramotná.

Filozofická antropologie

se zaměřuje na interpretaci filozofické tradice. Sleduje konstituci normativních filozofických koncepcí člověka a zároveň studuje proměny vědeckých paradigmat výzkumu člověka jako společenské bytosti.

Chrám plný otázek: Tel Moca

Rok co rok odjíždí na několik týdnů do Izraele, aby tam odkrýval tisíce let starou historii. Poslední lokalitou, na jejímž zkoumání se tým docenta Filipa Čapka z Evangelické teologické fakulty podílel, bylo naleziště Tel Moca s pozůstatky jedinečného chrámového komplexu.

TEXT Kamila Kohoutová FOTO René Volfík

Médii kolovala fantastická zpráva, že se všemu týmu podařilo najít pozůstatky Šalomounova chrámu. Je to pravda?

Základní architektonická dispozice komplexu v lokalitě Tel Moca nedaleko Jeruzaléma biblickému popisu Šalomounova chrámu odpovídá. Nemůžeme ale takto jednoduše říct, že je to on. Z bible víme, jak měl vypadat, nicméně budova podobná té z biblického popisu z První knihy královské nebyla nikdy nalezena. V Judsku se chrámy a svatyně z doby železné dochovaly, ale jsou co do architektonické podoby velmi rozmanité. Tel Moca je jediným chrámem typu megaron (původně jednoduchý sál obdélníkového půdorysu s jedním vchodem v kratší stěně, pozn. red.), a nepočítáme-li zmíněný literární popis z velmi pozdního období, nemá v regionu obdobu. Musím upřesnit, že jsme ho neobjevili my, ale předchozí expedice v letech 2012 až 2013. Naše skupina se podílí na jeho dalším odkrývání a odhalování stavebních fází, které chrámu předcházely.

Pokud by se přece jen ukázalo, že stavba v Tel Moce je Šalomounovým chrámem, znamená by to, že původní Jeruzalém se nacházel jinde?

To byla trochu provokativní myšlenka mé kolegyně Šuy Kisilevičové z Univerzity v Tel Avivu, jež náš výzkum spolu s profesorem Odedem Lipschitem

vede. Sídliště v Tel Moce je mnohem starší než Jeruzalém, o tom není pohyb. Jde o lokalitu v úrodném údolí Sórek s dostatkem vody pro hospodaření, zvláště pro pěstování obilí. Původní Jeruzalém, který zůstane tam, kde je, se naopak nachází na hranici srážkového předělu těsně před Judskou pouští ve více nepřístupném terénu. Možná proto se toto místo stalo v době bronzové nejprve dobře opevněným kanaánským městským státem a pak hlavním sídlem Judského království. Tel Moca mohla sloužit Jeruzalému jako administrativní centrum. V něm se shromažďovala zemědělská produkce pro hlavní město. V bezprostřední blízkosti našich vykopávek se nacházelo jedno z největších neolitických osídlení v Izraeli, kde žily zhruba čtyři tisíce lidí. Bližší spojitost mezi Tel Mocou a Jeruzalémem je nutné ještě upřesnit. Jisté je, že existence chrámu potvrzuje důležitost této lokality.

Zmiňuje se o tomto osídlení bible?

Přestože je osídlení v Tel Moce skutečně velké a tamní chrám na judské poměry impozantní, bible poskytuje jediné určení. Kniha Jozue sděluje, že bylo městem kmene Benjamín. Někteří badatelé se snaží lokalitu ztotožnit s místem označovaným v bibli jako Obéd-Edóm. V příběhu o putování schrány úmluvy obsahující Desatero se píše, že Izraelité si ji vzali do bitvy s Pelištejci (nesemitský

národ, který byl jedním z hlavních nepřátel biblického Izraele, pozn. red.), aby jim pomohla k vítězství. Jenže ji ztratili a byli poraženi. Vyprávění pak podrobně líčí dlouhou cestu schrány z pelištejského Ašdódu do Bét-šemeše a dále přes Kirjat-jearím a Obéd-Edóm do Jeruzaléma.

Proč by oním Obéd-Edómem měla být právě Tel Moca?

Z geografického hlediska do příběhu zapadá, Tel Moca se nachází na cestě z Kirjat-jearímu do Jeruzaléma. Ale zatím jsou to jen spekulace, které je třeba podložit argumenty. Míst, jež lze spojovat s Tel Mocou, je více. Domnívám se, že tuto lokalitu autoři biblického textu opomíjejí úmyslně. Mohlo by to souviset s Chizkijášovou centralizací kultu na konci osmého století před naším letopočtem nebo s Jošijášovou reformou (pokusil se odstranit všechny pohanské kultury ve prospěch jediného – Hospodina, pozn. red.) o sto let později. Lze předpokládat, že některá místa byla záměrně opomenuta nebo přejmenována, aby se nevzpomínalo, že i na nich stály chrámy nebo svatyně.

Protože v nich lidé praktikovali nejrůznější podoby kultu? V chrámovém komplexu Tel Moca byly nalezeny i unikátní předměty z doby, kterou s čistým monoteismem spojit nemůžeme, že?

Jde o několik figurek objevených v letech 2012 a 2013 na nádvoří chrámu. Je mezi nimi například

soška koně – původně na něm byl i jezdec, ale zachovaly se pouze zbytky jeho nohou. Byla odkryta také sice rozbitá, ale impozantní kadidelnice vážící přibližně dvanáct kilogramů. Nikde jinde takové kultické předměty zatím nalezeny nebyly. Znamená to, že podoba kultu se v rámci Judského království lišila v závislosti na místních tradicích. Není náhodou, že právě velmi pestré náboženské praxe Izraele si biblické texty často všimají a kritizují ho.

Můžeme z nálezů určit, jaké náboženství se v chrámu praktikovalo nebo která etnika se v něm svým bohům klaněla?

Do šestého století před naším letopočtem byl kult nepochybně velmi rozmanitý. Chrámy a svatyně zpočátku nejspíše sloužily různým božstvům. Rozmanité antropomorfní a zoomorfní reprezentace všeho božského koexistovaly se stále více se prosazujícím dominantním jahvismem, jenž byl doménou oficiálního náboženství. Projevy osobní zbožnosti a domácí rituály se od něj mnohdy výrazně odlišovaly. U figurek, které byly objeveny v Tel Moce, je zajímavá podobnost s pelištejskými kultickými před-

Základní architektonická dispozice komplexu v lokalitě Tel Moca nedaleko Jeruzaléma biblickému popisu Šalomounova chrámu odpovídá. Nemůžeme ale takto jednoduše říct, že je to on.

Profesor Martin Prudký z katedry Starého zákona při archeologickém průzkumu (foto David Rafael Moulis)

Antropomorfní figurky nalezené v pozůstatcích chrámového komplexu (foto Clara Amit, Izraelský památkový úřad)

měty a ikonografií. Ukazují nám, že navzdory biblické zprávě k sobě měly judská a pelištejská kultura poměrně blízko. Možná i proto jsou Pelištejci tak častým terčem řady starozákonních příběhů.

Biblická zpráva ale tuto blízkost popírá.

Probíhající archeologický výzkum uvedenou kulturní provázanost stále více potvrzuje. Například pelištejská keramika, již jsme při předchozím výzkumu v roce 2017 našli v Jeruzalémě přímo uprostřed Města Davidova, se původně považovala za dovozovou. Jak ale vyplynulo z následného zkoumání, nádoby byly vyrobeny v jedné z mnoha jeruzalémských hrnčířských dílen. Petrografická analýza potvrdila, že materiál je rovněž místního původu, ne z dovozu. Pelištejci tedy měli své hrnčířské dílny přímo v Jeruzalémě. Anebo jde o produkci místních hrnčířů, kteří přešli praxi svých sousedů. Nicméně tento jev není jednosměrný, i u pelištejské hmotné kultury, zvláště keramiky, lze dohledat pozdněkanaanánské a raně judské vlivy. O takovéto spřízněnosti, dělbě práce, obchodu, ale i některých náboženských tradic mezi Izraelci a Pelištejci se ze Starého zákona mnoho nedozvídáme. Vysvětlení souvisí s pozdějším záměrným sebevymezením konkrétních etnických entit, jež vykreslují ty druhé v silném kontrastu.

Znamená to tedy, že náboženský život biblických Izraelců byl jiný, než popisuje Starý zákon?

Rozhodně byl rozmanitější. Podle biblické zprávy byl centrem Jeruzalém a obět v chrámu. Ve skutečnosti hrály velkou roli desítky malých lokálních a venkovských svatyní. Kult byl praktikován i rámci jednoho domu či rodiny. Zvláštní místo v náboženství Izraele měly například sošky velice obdařených žen znázorňující plodnost. Byly předmětem úcty po celá staletí až do počátku šestého století před naším letopočtem, kdy se začal důsledně prosazovat monoteismus jako komplexní odpověď na katastrofu pádu Prvního chrámu a Jeruzaléma v roce 586 před naším letopočtem. S pomocí této národní tragédie

byl ve Starém zákoně Izrael nábožensky tematizován jako odvěké společenství těch, kdo měli sloužit jednomu Bohu, ale nesloužili. Biblické texty soustavně mezi řádky líčí, jak by měla praxe vypadat v ideálním případě, z čehož plyne, že jde o pohled retrospektivní.

Můžete uvést konkrétní příklad takového podání?

Vezměme si krále Šalomouna. Nejdříve je popisován jako zbožný. Později se ale dozvídáme, že měl mnoho žen a ty ho odklonily od Hospodina. Načež se mu dostává zjevení, že se jeho království z důvodu odklonění od jahvismu rozpadne. Biblický text je užít jako instrument, který říká, že kdo se bude držet pravidel, skončí dobře anebo přinejmenším neupadne v zapomnění, pokud zreviduje své činy a uzná jejich problematičnost. Kontext těchto pravidel je definován nábožensky, vírou v jednoho Boha, která v době Šalomouna, spíše fiktivní postavy desátého století před naším letopočtem, nebyla podle všeho praktikována.

Čím déle biblické texty čtu, tím hlouběji odhaluji, jak jsou nejen geniálně sepsány, ale především zkomponovány do velkých výpravných celků.

Proč se biblické texty snažily skutečnost zakrývat a předávat jen její idealizovanou podobu?

Čím déle biblické texty čtu, tím hlouběji odhaluji, jak jsou nejen geniálně sepsány, ale především zkomponovány do velkých výpravných celků. V nich se to, co má být jakoby skryto, zvláštním způsobem setkává s tím, co je vzorem. Tím je dán i jejich pedagogický záměr a úkol pro čtenáře: rozpoznávat, že to dobré bývá podáno formou ideálu,

k němuž má člověk většinou dost daleko, zatímco pochybení vyjádřené nejen v náboženských, ale i etických a společenských souvislostech je každodenní skutečností. Tak se na zvoleném dějinném pozadí vyjevuje, kdo je člověk a kdo je Bůh.

Jak se biblická archeologie vyrovnává s tím, že často vyvrací představy popsané v bibli?

Biblická archeologie vznikala v devatenáctém století. Náš obor se původně profiloval jako snaha o potvrzení biblické zprávy. Řada prvních archeologů, historiků a znalců starověkých textů byla zároveň teology, kněžími a faráři, kteří s dobrým úmyslem a obdivuhodným osobním nasazením chtěli více osvětlit takzvanou biblickou nebo izraelskou dobu. Od těchto označení bylo našťástí upuštěno, protože v sobě nesou i nechtěný politický náboj. Různé archeologické nálezy nám ale dnes ukazují, že ne vše, co stojí v bibli, je z historického hlediska doložitelné. A že to ani nebylo cílem, protože texty jsou především teologickým sdělením z konkrétní doby pro konkrétní společenství. Krizí a vystřízlivěním si dříve prošli evropští a američtí badatelé, později také izraelští archeologové, kteří měli v prvních dvou generacích jiné poslání než zpochybňovat územní a historické nároky moderního Státu Izrael. Museli jsme se naučit číst bibli kriticky a přiznat si, že byla sepsána s určitým záměrem. Biblická archeologie, ať už ji nazveme jakkoli, je také a především jednou ze specializovaných disciplín archeologie.

Svou prací biblickou zprávu vlastě relativizujete. Není to na teologické fakultě nežádoucí?

Naopak, spolupráce teologů, historiků a archeologů je velice důležitá. Můžeme se velmi dobře doplňovat. Díky archeologii si život lidí, kteří sepsovali bibli, můžeme představit mnohem konkrétněji a plastičtěji. Z nálezů se dozvídáme důležité informace o jejich náboženských představách. Samozřejmě pracujeme s hypotézami a teoriemi, které se v čase osvědčují, jsou dále rozvíjeny nebo jsou odmítnuty jako zavádějící.

Práce na vykopávkách v Izraeli skýtají studentům Evangelické teologické fakulty jedinečnou profesní příležitost. Jak se vám ji podařilo zajistit?

Vždy jsem se chtěl podílet na vykopávkách v Izraeli, protože dobrou znalost archeologických souvislostí považuji pro studium starověkých textů za nezbytnou. Když jsem v devadesátých letech studoval v Heidelbergu, nabízela se možnost vycestovat do Jordánska s profesorem Weippertem, k němuž jsem chodil na přednášky. Jenže na velmi nákladný výjezd jsem neměl prostředky. Tehdy jsem si předsevzal, že pokud se mi jednou podaří do Izraele vyrazit, budu se snažit do archeologických výzkumů zapojit i studenty. Díky profesorovi Oemingoovi rovněž z Heidelbergu se mi přání splnilo. Mohl jsem se zúčastnit vykopávek v oblasti Ramat Rachel a postupně i na dalších místech. Nakonec, letos, došlo i na Tel Mocu, která je ideálním místem pro uplatnění našich badatelských kompetencí.

Doc. Filip Čapek, Ph.D., vyučuje na Evangelické teologické fakultě biblickou archeologii a je vědeckým pracovníkem Centra biblických studií AV ČR. Dlouhodobě spolupracuje s univerzitami v Tel Avivu a Heidelbergu včetně pravidelných interdisciplinárních konferencí v Praze nebo Tel Avivu. Od roku 2013 se studenty každoročně vyjíždí na letní vykopávky ve starověkém městě Tel Azeka a od roku 2016 se podílí na výzkumu v Jeruzalémě a jeho okolí včetně letos znovuotevřené lokality v Tel Moce.

Nové objevy egyptologů: hrobka hodnostáře a titul královny

Hned dva významné objevy ohlásili v dubnu čeští egyptologové na tiskové konferenci přímo v poušti v sousedství čtyři a půl tisíce let staré pyramidy krále Džedkarea. Prvním je odkrytí výjimečné hrobky hodnostáře Chuyho, tím druhým nalezení jména a titulu královny Setibhor na sloupu v jejím pyramidovém komplexu.

TEXT Lucie Kettnerová
FOTO Luboš Wiśniewski

Archeologická expedice pod vedením Mohameda Megaheda, člena Českého egyptologického ústavu Filozofické fakulty, objevila během jarního výzkumu v oblasti jižní Sakkáry Chuyho hrobku. O její existenci egyptologové již nějakou dobu věděli, protože zdvoje se částečně rýsovalo pod pouštním pískem, ovšem na základě zkušeností z obdobných královských pohřebišť očekávali, že bude poničená, vykradená a bez vápencového obložení.

„Byli jsme proto překvapeni, že se podzemní komora dochovala v krásném stavu. V nadzemní části

sice zloději působili opakovaně a vytrhali velkou část obložení stěn včetně bloků, na kterých bývala reliéfní výzdoba, v podzemí se však zjevně dostali jen k vyloupení komory, bloky stěn je téměř nezajímaly,“ popisuje stav nálezu další členka expedice, Hana Vymazalová. Možná k tomu přispěl i nestandardní plán podzemní části, do níž nevede obvyklý vstup šachtou západně od kaple, ale chodba ze severní stěny. Je tedy možné, že i sami starověcí zloději byli zmateni a vchod nenašli.

Archeologické práce v Chuyho podzemní komoře probíhaly nadmíru opatrně, aby nedošlo k poškození výzdoby stěn (foto Hana Vymazalová)

Vazby na královskou rodinu existují

Ojedinelé umístění vchodu lze považovat za jeden z nepřímých dokladů velmi těsné vazby na panovnickou rodinu. Těmi dalšími jsou například poloha hrobky na královském pohřebišti v blízkosti Džedkareova pyramidového komplexu, který tým doktora Megaheda podrobně dokumentuje. Vypovídající je také velikost hrobky dvacet tři krát devatenáct metrů, což je více, než mívají ty na abúsírském pohřebišti, kde čeští egyptologové na základě koncese vedou výzkumy již šedesát let. Výzkumy v Abúsíru a zde v jižní Sakkáre spolu přitom úzce souvisejí – Džedkare byl nástupcem králů pohřbených v Abúsíru a za jeho vlády pokračoval vývoj nastolený v dřívějším období.

Zajímavým prvkem nově odkryté hrobky je velký obětní stůl v kapli v nadzemní části, který nese dva znaky šen, spojované s královským úřadem. „Symbolizují cyklické trvání času a cyklickou obnovu v souvislosti s panovnickým úřadem. I proto se do oválné formy tohoto znaku, do kartuše, zapisovala královská jména. Jen málokdy se objevuje v nekrálovském kontextu,“ ozřejmuje další výjimečnost docentka Vymazalová.

V pohřební komoře se dochovaly i mumifikované části Chuyho těla, což je opět důkaz jeho významného postavení, protože ani vysocí hodnostáři té doby zpravidla neměli přístup k plné mumifikaci. Ten měl ve třetím tisíciletí před Kristem pouze panovník a jeho nejbližší příbuzní. „Všechny tyto doklady naznačují, že Chuy byl opravdu z velmi úzkého okruhu panovnické rodiny, ale nemáme u něho doložený titul, který by ho s ní bezprostředně spojoval. Nebyl tedy přímo královským synem, ale víme, které funkce zastával, protože ve zdobené komoře se dochovala celá jeho titulatura,“ shrnuje dosavadní poznatky Hana Vymazalová. Mezi jeho nejčastěji zmiňované tituly patří: jediný společník (krále), představený pachtýřů Velkého domu (tj. paláce), soudní úředník Velkého domu či šlechtic. Rovněž byl označen za miláčka svého pána.

S největší pravděpodobností měl tento hodnostář rovněž přístup do královských dílen, protože kvalita výzdoby jak nadzemní části, tak podzemní komory je vysoká. Například i dvoucentimetrové hieroglyfické značky obsahují všechny detaily včetně peří ptáků nebo rybích šupin. Musel být tedy v kontaktu s řemeslníky, kteří pracovali pro vladaře samého.

Bohatá výzdoba zlodějům odolala

Chuyho poslední místo odpočinku je jednou z nejranějších dochovaných hrodek se zdobenou podzemní komorou, ovšem její dekorace kombinuje rysy, které jsou známy z pozdějších hrodek, s těmi z obětních místností: „Chuy má v podzemní komoře vyobrazení sebe sama jako zemřelého u obětního stolu sytícího se obětinami, což se v pozdějších hrodkách neobjevuje. Vyobrazení majitele se později nachází jen v kapli, ale z podzemí zcela mizí.“

Podoba hodnostáře je nicméně idealizovaná – neodráží jeho skutečný vzhled, ale zachycuje ho

Džedkareův pyramidový komplex leží v jižní Sakkáre, jen několik kilometrů jižně od Abúsíru (kde dlouhodobě provádějí výzkum čeští egyptologové) a Džoserovy pyramidy, která je nejznámější stavbou v centrální části Sakkáry. Výzkum realizovala egyptská archeologická expedice pod vedením doktora Mohameda Megaheda a zúčastnili se ho i další členové a studenti Českého egyptologického ústavu FF. Projekt byl podpořen Grantovou agenturou ČR a Nadačním fondem Neuron.

v mladém věku, štíhlého, ještě v rozkvětu sil. Znázorněn je v typické póze s hlavou z profilu a rameny zepředu, jak vztahuje ruku k obětnímu stolu, na kterém jsou navršeny rozkrájené chleby. „Zatím nevíme, v jakém věku zemřel, protože jsme ještě neměli možnost provést antropologický výzkum. Teprve potom můžeme srovnat odhadovaný věk s podobou. Účelem egyptského umění ale nebylo zachytit realitu,“ připomíná docentka Vymazalová.

Celou východní stěnu pokrývají motivy seznamu obětí, jenž bývá zobrazován jak v kapli, tak v pohřební komoře. Pod ním je zobrazeno porážení obětních zvířat a nosiči obětí, kteří rozporcovaná zvířata přinášejí majiteli. Západní stěnu zdobí motiv palácové fasády, jakéhosi stylizovaného průčelí, odkazujícího na nepravé dveře, jejichž prostřednictvím duch zemřelého komunikoval a pohyboval se mezi oním a tímto světem. Tyto nepravé dveře byly umístěny o patro výše v kapli před obětním stolem, ale dodnes se z nich nic nedochovalo.

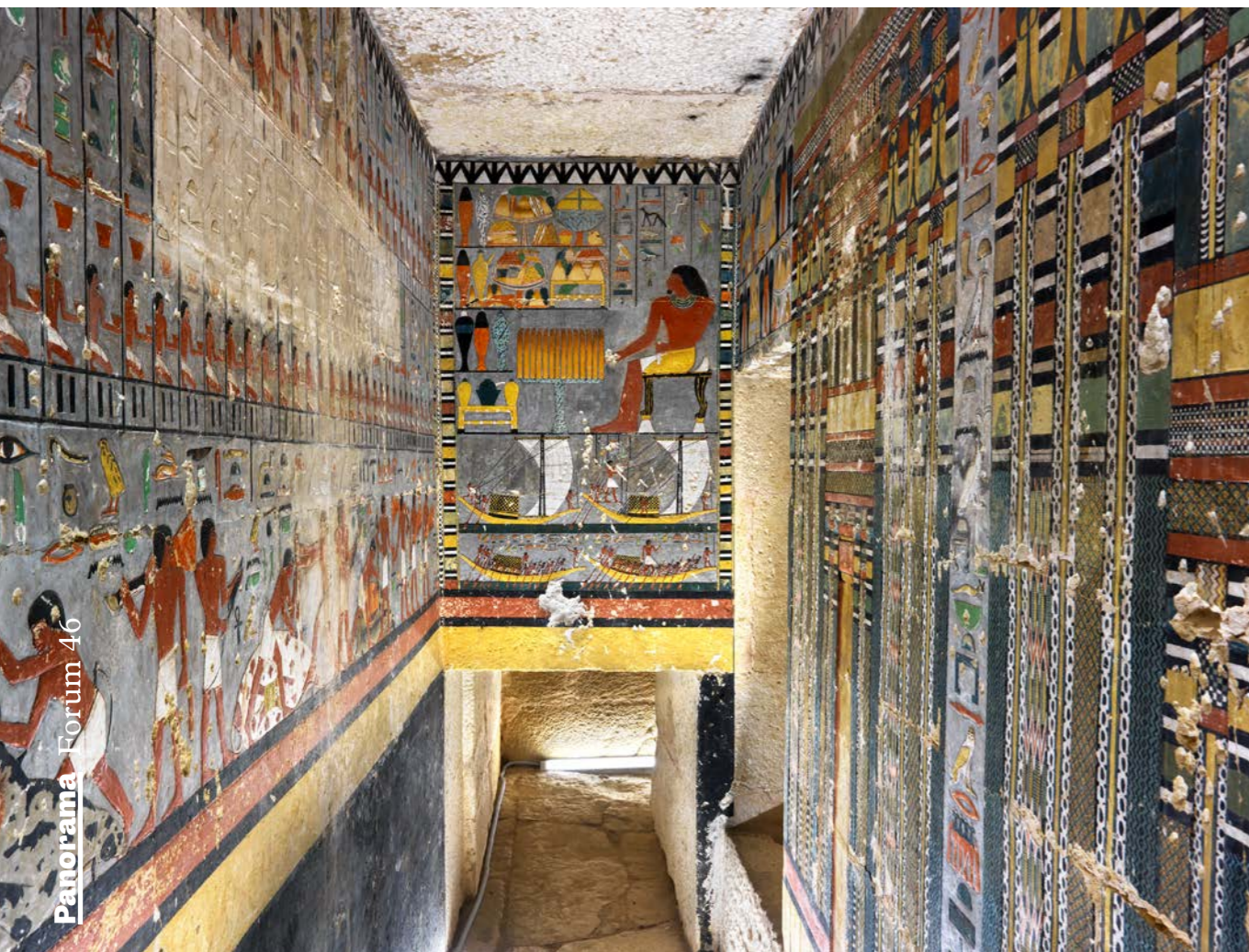
Mezi fragmenty z výzdoby kaple se našly i personifikace zádušních statků – vyobrazení žen, přinášejících obětiny zemřelému. Zemědělská produkce z těchto statků byla určena pro obětiny v Chuyho hrobce. „Zajímavé je, že se dochovala vyobrazení dvou těchto zádušních statků i s jejich jmény. Jedno z nich ukazuje, že šlo o zádušní statek panovníka Džedkarea, a druhé prozrazuje, že to byl zádušní statek Setibhor, Džedkareovy manželky, což je pro nás další doklad úzké vazby s královskou rodinou. Toto vyobrazení znamená, že Chuy dostával obětiny z králova i královnina zádušního komplexu,“ vysvětluje docentka.

Pokračování na podzim

Jarním výzkumem zatím práce v Chuyho hrobce skončily, proto byla důkladně zabezpečena a vstup do podzemí znovu zasypán. Na podzim se sem čeští egyptologové vrátí, aby zachránili cennou vnitřní výzdobu. Čekají je zejména další restaurátorské práce a podle časových a finančních možností i výzkum zatím neprobádaných částí hrobky. Vědci nevyklučují, že by mohli objevit menší šachtu nebo vstup vedoucí do další pohřební komory, kde by se mohl nacházet třeba pohřeb Chuyho manželky.

Tudy kráčely dějiny

Už v průběhu loňského roku pracovali čeští egyptologové v Sakkáre v prostoru mezi královským zá-

Chuyho zdobená komora po prvním zásahu restaurátorů (foto Sandro Vannini)

Řezníci porážejí obětní býky (foto Petr Košárek)

dušním komplexem a pyramidou královny, výsledky svého bádání však mohli zveřejnit teprve letos, společně s objevem Chuyho hrobky. O načasování prezentace totiž rozhoduje místní ministerstvo pro památky, které dohlíží na výzkumy v celé zemi.

Královnin komplex už v padesátých letech zkoumala egyptská expedice. Odkryla však jen východní část zádušního chrámu, zatímco prostor mezi královou a královninou pyramidou zůstal až do loňského roku neprobádaný. Také dovnitř pohřební komory se tehdejší expedice nedostala, takže do královniny části od starověku zatím nikdo nevstoupil.

Pro české egyptology představovala tato lokalita velkou příležitost. Nacházel se zde původní zázpis, který vypovídá o historickém vývoji trvajícím staletí a tisíciletí po Džedkareově smrti. „Zemřel v páté dynastii v polovině třetího tisíciletí před Kristem a my jsme tu odkryli nálezy, jež se datují třeba od druhého i prvního tisíciletí až do řecko-římského období,“ uvádí Vymazalová, „jsou tu zaznamenány tisíce let vývoje a můžeme třeba vysledovat, ve kterých dobách se lidé dávali pohřbívat u královských komplexů a o jakou část populace šlo. Dále je možné zkoumat, jak tyto doklady odrážejí vývoj tehdejší společnosti a vnímání vlastní minulosti.“

Konečně dostala jméno

Nejvýznamnějším objevem však byla jednoznačná identifikace královny, u níž se dosud odborníci dohadovali, jestli šlo o Džedkareovu matku, manželku, nebo dokonce manželku jeho nástupce Venise a jaká byla její role. Jak Hana Vymazalová říká, rozsáhlý a svou architekturou výjimečný komplex totiž naznačoval, že tato žena měla obrovský vliv během Džedkareovy vlády. „Naše expedice měla to štěstí, že našla jak její jméno, tak kompletní titulaturu zachovanou na sloupu ve vstupním prostoru, která potvrzuje, že byla manželkou Džedkarea. Její jméno Setibhor dosud nebylo známo.“

Setibhořin pyramidový komplex patřil k prvním, jež byly v jižní Sakkáře postaveny na konci páté egyptské dynastie. Jde přitom o největší pyramidový komplex patřící královně z období celé Staré říše. Její zádušní chrám navíc zahrnoval architektonické prvky a součásti, jež byly tehdy vyhrazeny pouze panovníkům. Tyto skutečnosti a titul královny manželky naznačují, že to mohla být právě Setibhor, kdo Džedkareovi pomohl na egyptský trůn.

Doc. PhDr. Hana Vymazalová, Ph.D., je tajemnicí Českého egyptologického ústavu FF. Zabývá se vývojem staroegyptského hospodářství a zaměřuje se především na účetní dokumenty z doby páté dynastie a hospodářství královských zádušních komplexů ve Staré říši. Věnuje se rovněž místní dobové vědě, zejména matematice starověkého Egypta, jejímu vývoji a praktickému využití v písařské praxi, a egyptskému lékařství.

Vědci zatím prozkoumali venkovní prostor a místo, které sousedí s královým pyramidovým komplexem, do budoucna určitě plánují věnovat se královně více. I když badatelé získali odpověď, jaké bylo její postavení, titul a jméno, ihned před nimi začaly vyvstávat další otázky. „Těšíme se na budoucí výzkum, až se nám je podaří zodpovědět. Práce v královnině komplexu nejsou možná tak atraktivní na pohled, z historického hlediska jsou však velmi významné,“ prozrazuje Hana Vymazalová s tím, že pro Setibhor má prostě slabost.

Odborníci doufají, že se jim podaří objevit další doklady o konci páté a počátku šesté dynastie egyptských panovníků. Byla to doba, kdy docházelo k transformaci královské ideologie a náboženských představ, doba, kdy se poprvé u Džedkareova nástupce Venise objevily na stěnách vnitřních komor pyramidy *Texty pyramid* či kdy se přestaly stavět tzv. sluneční chrámy, jež si vybudovali všichni vladaři páté dynastie až do nástupu Džedkarea.

S chemikem v kuchyni

Je mnoho oborů, v nichž by vynikal, gastronomie je jedním z nich. Přes nesporný kuchařský um, jímž Petr Cígler vládne, vaření přisoudil ve svém životě pouze vedlejší roli odpočinkové zábavy. S nožem v ruce redakci Fora vysvětluje, co má vědec společného s kuchařem a v čem se obě profese mohou vzájemně inspirovat.

TEXT Petra Köppl FOTO René Volfík

„Aby maso bylo jemné a křehké, nakrájím ho na nudličky. Musím řezat kolmo na vlákna a počítat s tím, že se kousky smrsknou,“ šermuje Petr Cígler nožem nad pěkným hovězím. Když pokrm pojmenovaný podle ruského šlechtického rodu Stroganovů vařil naposledy, měl k dispozici sobí svíčkovou od kamaráda z Finska. Jemnější červené maso prý nejedl.

„Maso na ragú nesolím, získá chuť během dlouhého vaření, ale tuhle svíčkovou osolit musím, budu ji totiž připravovat pouhé dvě minuty. A pak s ní šup na talíř. Je nutné ji ihned podávat, protože její jedinečná chuť se zhruba po deseti minutách vytrácí. Což je doba tak akorát, abychom ji stačili sníst,“ vysvětluje vědec zkušeně.

Přípravu Stroganova a dalších jídel promýšlí obdobně jako laboratorní experimenty. Protože když je kvap, jak říká, hrozí chyba v technologickém postupu a ta může jídlo nebo výsledek pokusu zcela znehodnotit.

Přípravu Stroganova a dalších jídel promýšlí obdobně jako laboratorní experimenty. Protože když je kvap, jak říká, hrozí chyba v technologickém postupu a ta může jídlo nebo výsledek pokusu zcela znehodnotit.

Přes důraz na stoprocentní připravenost Petr Cígler připouští, že v kuchyni i ve vědě má své místo také náhoda. „Občas pomůže podhalit přehlédnutou skutečnost nebo inspirovat k novému postupu.“

Víno z mixéru

Zatímco s fotografem prostíráme stůl, rozhovor se stáčí k vínu. Své přesvědčení, že gastronomie je plná mýtů, Petr Cígler dokládá na příkladu dekantace vína. Tradiční proces, během něhož se hroznový mok provzdušní a rozvinou se jeho vůně, s kolegou Janem Havlíkem podrobili náročnému testu. Zdánlivě snobský rituál známý z lepších restaurací srovnali s minutovou „dekantací“ drahého nápoje v mixéru spuštěném na maximální počet otáček. Výsledek dvojité slepého testu prokázal, že vzorek z mixéru byl chuťově lepší než totožné víno dekantované klasickou metodou.

„Ne že bych neměl úctu k tradici, jsem rád, když se dodržují lety ověřené postupy, ale jen do jisté míry. Třeba dnešní nekvalitní korkové zátky způsobují, že víno v lahvích oxiduje. Proto mám rád šroubovací uzávěry. Jsou jednoduché a téměř dokonalé – inertní polymer kyslík nepropustí,“ mluví z Petra Cíglera chemik, jehož profesním zájmem je mimo jiné vzájemné působení různých látek a činitelů. Se svým týmem studuje například interakci nanočástic s biologickým prostředím. „Jak se v něm částice mohou pohybovat nebo co lze o prostředí vyčíst pomocí jejich optických vlastností,“ upřesňu-

Tisíce notiček

O tom, že Petr Cígler je muž mnoha talentů, svědčí i jeho hudební angažmá. Zrovna pracuje na symfonické skladbě, která bude mít v létě premiéru na festivalu Ostrava Days. „Letos mám zpoždění, a tak se okrádám o víkendy a píšu po nocích. Jsem nervózní, ale stres si nemohu připouštět. Snad to zvládnou,“ věří vědec-skladatel a s vděkem se rozhovůří o manželce, jejím pochopení a vstřícnosti.

Skládání své hodinové opery přirovnává ke stavbě oblouku. Musí si představit její průběh od začátku do konce, myslet na momenty vývojových zlomů a neopomenout žádný z dlouhé řady parametrů. „Spojuji stovky věcí do celku. Nejprve si rozkreslím a rozepíšu skici, pak je teprve skládám do celku,“ popisuje Petr Cígler zrod hudebního díla. Rozepsat partituru už považuje spíš za řemeslnou, technickou práci. „Je to docela nudná záležitost, ale musím ji udělat. Vypisování notiček na sto padesát stran o rozměru A3 vyžaduje sitzfleisch. V jediné skladbě jich mohou být i desítky tisíc,“ konstatuje.

je vědec. Výsledky výzkumu by mohly mít význam pro určování nemocí a jejich léčbu.

„Vlastnosti nanočástic jsou už z podstaty svého rozměru mimořádné, ale nerad slyším, že všechno s předponou nano- nás spasí,“ říká Cígler. „Na druhé straně, některé vlastnosti nanočástic nemají analogii v makrosvětě ani v atomárním měřítku, existují jen v oblasti rozměrů mezi několika nanometry a stovkami nanometrů. Nemůžete hrát fotbal pingpongovým míčkem, ale ani míčem o průměru tři metry,“ tvrdí.

Radost z práce

„Bylo to fascinující, ale na druhou stranu jsem viděl, jaká to je řehole,“ popisuje Petr Cígler denní stáž, kterou absolvoval v Alcronu u šéfkuchaře Romana Pauluse. „Kuchaři mají dlouhou pracovní dobu a jejich profesi je dost náročné spojit s rodinným životem. I vlastní práce je hodně obtížná, neboť dvanáct hodin stojí, krájí, vaří a nehnou se od plotny. To chemici v laboratoři si aspoň občas sednou k počítači,“ říká Cígler.

V kolektivu michelinskou hvězdou oceněného kuchaře Pauluse se stresové situace neřeší křikem a v Cíglerově výzkumné skupině syntetické nanochemie v Ústavu organické chemie a biochemie je atmosféra podobná. V Dejvicích kladou velký důraz na mezilidské vztahy: „Některé věci si člověk v životě nevybere, ale práci by měl volit takovou, aby z ní měl radost,“ nepochybuje šéf týmu. I proto za jeden z největších životních výdobytků považuje svobodu sestavovat si pracovní tým podle vlastních představ.

„Někdo si drží od lidí z týmu distanci, hraje si na přísného univerzitního profesora a lidé se pomalu bojí zaklepat na dveře jeho pracovny. Takový vědec může být sebechytřejší, ale je to k ničemu, pokud se nechová lidsky k podřízeným, nerespektuje je, nebo je dokonce zneužívá. Já rád komunikuji s lidmi na osobní úrovni a dávám důraz na slušnost a vzájemný respekt,“ popisuje. Naprostou většinu kolegů z asi dvacítky laboratoří světa, s nimiž spolupracuje,

považuje za přátele. „Nevyřizují s nimi jen pracovní e-maily, osobní protnutí je příjemné.“

Multidisciplinární obor, v jehož rámci Petr Cígler badá, je rozkročen mezi chemií, biologií a fyzikou. Ve spolupráci se zahraničními laboratořemi jeho tým v současné době rozvíjí novou technologii zvanou kvantové snímání procesů. Ta umožňuje pomocí speciálních nanočástic odhalovat procesy v buňkách, které se ještě donedávna sledovaly jen velmi obtížně.

Konkurence stovek špičkových týmů světa motivuje, ale jak Petr Cígler přiznává, ne vždy se daří pracovat efektivně a směřovat k jednoznačnému cíli. Ať už vinou lidského faktoru, nutností mnohačetného opakování experimentů nebo jejich neúspěchem, či kvůli chybné představě, že ke kýženému výsledku lze dospět pouze jediným způsobem. „Vědec musí být schopen improvizovat, ale zároveň musí vědět, co a proč v danou chvíli dělá,“ potvrzuje Cígler starou kuchařskou pravdu, že podle receptu na pečenou kachnu se guláš vaří jen těžko.

Komplikované nanočástice

S nanočásticemi vědci pracují už téměř dvě stě let, skutečný rozvoj ale obor zažil na konci osmdesátých let dvacátého století. Nanotechnologie tehdy rychle předběhly dobu, ale nikdo se moc nezamýšlel nad následky, které to může přivodit lidem a životnímu prostředí. Až teprve o dekádu později začali odborníci věnovat větší pozornost nanotoxikologii. Dnes už se vydávají legislativní nařízení, která zohledňují velikost používaných částic i jejich tvar.

Nanotechnologie tehdy rychle předběhly dobu, ale nikdo se moc nezamýšlel nad následky, které to může přivodit lidem a životnímu prostředí.

„Hlavně pacienta vyléčit, říkávalo se dříve v branži. Jenže nikdy nevíte, co částice v lidském těle udělají třeba za dvacet let. Vnášet do organismu nanočástice je pořád trochu kontroverzní záležitost,“ říká k problematice nanotoxikologie Petr Cígler. „Vědci v základním výzkumu často opomíjejí, že nanočástice by se v těle neměly hromadit. Existuje mnoho článků, jejichž autoři tvrdí, že vyvíjejí lidem prospěšný produkt, přestože je od počátku jasné, že nebude možné ho avizovaným způsobem používat, protože nelze částice z organismu vyloučit,“ popisuje chemik.

Potíž s recepty

Protože do Stroganova patří houby, Petr Cígler k masovým nudličkám přimíchal vlastní voňavou směs hříbků, babek a ryzců. Na podzim je posbíral s dcerou, lehce osmažil na troše oleje, aby se z nich odpařila voda, a uložil do mrazničky. Teď skvěle podtrhují zážitek z jedinečného jídla a na jeho autora nepřímou prozrazují, že by se v životě neztratil ani jako mykolog. Bezpečně určí na tisíc druhů hub, do košíku jich běžně sbírá stovky a upravuje podle nejrůznějších receptů.

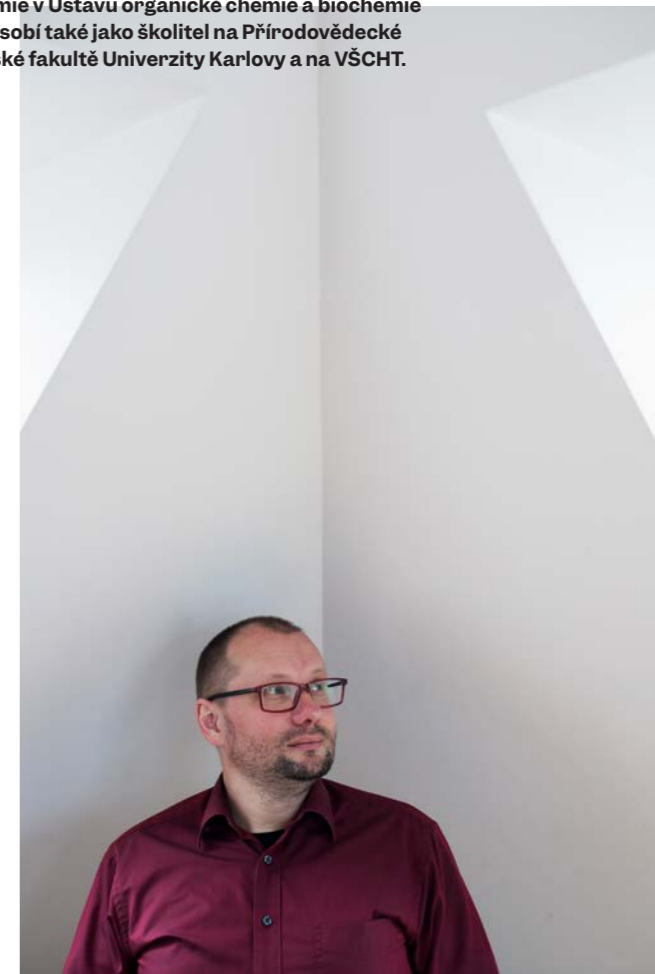
Právě recepty či technologické postupy jsou podle Petra Cíglera zároveň výhodou i nevýhodou přírodních věd a gastronomie. Umožňují sice neomezenou reprodukci postupu, ale pouze za předpokladu, že jejich původci – lhotejino zda kuchaři, nebo vědci – dokážou svým následovníkům předat skutečně přesný popis činnosti a jejich návaznosti. „Často se stává, že je v něm chyba, protože autoři například opomenou detail, který je z jejich pohledu triviální,“ uvádí Petr Cígler ze zkušenosti.

Mnohem horší než opomenutí nebo nepřesnosti jsou ale záměrné manipulace s postupy a neobjektivní interpretace výsledků. „To je počátek konce, cesta do pekla. U nevýznamných vědců si toho nikdo nevšimne třeba za celý život, ale čím exponovanější obor, tím rychleji se zjistí, že si někdo něco vymyslel.“ Takové situace pak podle něj zásadně prověřují lidské charaktery. Vědci jsou někdy vystaveni obrovskému tlaku ze strany vedoucích toužících po výsledcích a v obavách o svou pozici výzkumy upraví podle očekávání. „Tato konstelace je sice vysvětlitelná, ale naprosto neomluvitelná. Můžeme pochopit, že se to stalo, ale nikdy to nelze odpustit.“

I proto Petr Cígler pracuje na kompozici svých vědeckých textů s maximální pečlivostí. Týdny je upravuje, odkrývá nedotažené myšlenky. Tvorbu odborných, ale zároveň srozumitelných a čtivých textů považuje za velké umění, které málokdo ovládá. Vědecké práce podle něj nemají být nezázivnými popisy a strohými komentáři. Jejich jazyk a způsob podání by u čtenáře měly vzbudit trvalý zájem. „Aby čekal, co mu odhalí další stránky. Měly by ho napadat stejné hypotézy jako autora, protože ten mu odhaluje způsob vlastního myšlení.“

Na otázku, zda o způsobu uvažování něco naznačuje i kulinářská zručnost, Petr Cígler odpověděl sice beze slov, ale tím nejpřesvědčivějším argumentem.

Mgr. Petr Cígler, Ph.D., je absolventem Přírodovědecké fakulty, doktorské studium absolvoval na VŠCHT a jako postdoktorand působil v kalifornském The Scripps Research Institute u profesora M. G. Finna. V současné době je vedoucím výzkumné skupiny syntetické nanochemie v Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR. Působí také jako školitel na Přírodovědecké a 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy a na VŠCHT.

Hlas jako vyhulenej tramvaják

Nedávno jí v supermarketu odmítli prodat lahev vína – tak mladě působí. Ovšem jen do chvíle, než promluví. Její hlas je hluboký a zastřený, nepřeslechnutelné kontra jemných dívčích rysů. Dvojakost je Veronice Vévě Lapkové vlastní i v profesním životě. Na divadelních pódiích hýří emocemi a chvíli nato už se obléká do strohého pláště seriózní medičky.

TEXT Marcela Uhlíková, Miloš Kozumplík FOTO René Volfík

Magisterský diplom z divadelní akademie už máte, na lékařské fakultě ještě studujete. Necítíte se v kalupu mezi herectvím a medicínou rozpolcená?

Někdy. Většinou mám ale pocit, že takhle dvojaká jsem úplně. Od jednoho ráda utíkám ke druhému. Jsou to natolik odlišné světy, že si navzájem nepřekážejí. V každém z nich sahám pro jinou energii. Samozřejmě, cítím se někdy vyčerpaná, ale únava k takovému rozhodnutí patří. Odmalinka jsem si přála být lékařkou jako moje maminka nebo dědeček Pavel Tautermann, který měl psychiatrickou praxi až do devadesáti let.

Medicína je vaší rodině souzena, že?

Jen její polovině. Maminčin pradědeček, její rodiče i sestra byli nebo jsou lékaři. Máma je mi nekončnou inspirací, vzorem a nejlepší kamarádkou v jednom. Nikdy mě do ničeho netlačila. Studovat medicínu bylo mé přirozené rozhodnutí, jít v jejích stopách jsem vždycky podvědomě chtěla.

A tatínek? Jaká je jeho profese?

Je inženýr a podnikatel, ale myslím, že měl být šéfkuchař. Je fascinující, co vytváří u nás v kuchyni. Jelikož mám tři bratry, tvrdím, že jsem jeho nejlepší

dcera. Díky sourozencům mám dobrou chlapeckou přípravu. Aby táta viděl, že za kluky nejsem pozadu, sekala jsem dřevo, zapalovala oheň a podobně. Už od šesti let jsem byla skautík.

Kdy vás okouzilo divadlo?

Ve druháku na střední jsem nastoupila do dramatického kroužku v Modřanech k úžasné Mileně Klinecké, která odchovala řadu současných úspěšných herců a režisérů. V sedmnácti mě kamarád dovedl do Radaru (scéna v pražských Holešovicích, pozn. red.), kde mě divadlo chytilo pořádně. A už nepustilo.

Přijetí na DAMU je podmíněno mimo jiné zdravým hlasem. Ten váš je opravdu nevšedně nízko posazený. Neměl o vás foniatr pochoby?

Naše hlasová poradkyně na DAMU se zaručila, že mě toho chrapotu zbaví. Zatímco spolužáci měli v prváku klasické hlasivkové cvičení, já jsem plnila individuální úkol: bublání s pauzou. Do seřizované PET flašky jsem speciální hadicí dělala bubliny. Bylo to absurdní. Svůj hluboký hlas přesto zatím zjemnit nedokážu.

Jak na kontrast vaší tváře a hlubokého hlasu reagují režiséři?

Jednou jsem na castingu zaslechla, jak někdo, asi producent, šeptal režisérovi: „Bože, ta má hlas jako vyhulenej tramvaják, takhle princeznu rozhodně mluvit nemůže.“ Samozřejmě nevím, jestli bych s jemnějším hlasem tenkrát uspěla, ale na tu chvíli asi nezapomenu. Jedna kamarádka z castingovky mi vysvětlila, že do svého hlasu musím teprve dorůst, protože prý vypadám na třináct, ale mluvím na prokouřených čtyřicet. Můj hlas ovšem není „prohulený“, jsem nekuřák. Asi mám chronický zánět hlasivek.

Jak se vám dařilo skloubit studia obou vysokých škol?

Přiznávám, že byly okamžiky, kdy jsem přemítala, jestli se nemám na jedno nebo na druhé vykašlat. Opravdu zle mi bylo ve druháku divadelní akademie a prvému medicíny. To bylo skutečné peklo. Obědvávala jsem cestou v tramvaji. Na DAMU jsem někdy musela být ve škole i deset hodin denně. A často jsme s režiséry zkoušeli i o víkendech. Kamarádka z ročníku, která vždycky dobře uměla matematiku, mi pomohla seskládat rozvrhy. Byly to šibeniční termíny, ale zvládla jsem je. Druhý ročník medicíny už jsem si musela rozložit. Kuriózní bylo, že i kvůli tělocviku. Nemohly mi být uznány pohybové aktivity z DAMU, které tam zabírají zhruba devadesát procent denních aktivit. Rozklad mi dost ulevil, v tramvaji jsem obědvat přestala.

Lékaři si od pacientů zpravidla drží určitý odstup, naopak herci se před diváky vydávají z citů. Nebudou se ve vás tak rozdílné přístupy tlouct?

Emoce na jevišti jsou specifický fenomén. Herec sice předkládá sám sebe, ale zároveň někoho úplně jiného. A pokud nehraje v dokudramatu, nepřipadá mi to intimní. Předváděné emoce jsou pocity postavy, kterou hraju, ne moje. Myslím, že role si domů netahám, vše nechám na jevišti. Spíše se bojím, jestli si dokážu udržet odstup v medicíně. V psychiatrii, které bych se chtěla věnovat, by mi herectví mohlo dost věcí usnadnit. Například komunikaci s pacientem. Nicméně vždycky mě mohou lidé obvinít z toho, že jsem v roli. Ale ruku na srdce, vždyť všichni pořád alespoň trochu hraje. I sami před sebou.

Znalosti z obou oborů jste částečně propojila v diplomové práci. Na co přesně jste se zaměřila?

Věnuji se v ní psychosomatice ve tvůrčím procesu. Konkrétně pocitům herce jako člověka a emocím herce coby postavy, kterou ztvárňuje. Vyšla jsem ze sebezkušenostního pozorování, sledovala jsem, jak se emoce promítly do absolventského představení.

Jedna kamarádka z castingovky mi vysvětlila, že do svého hlasu musím teprve dorůst, protože prý vypadám na třináct, ale mluvím na prokouřených čtyřicet. Můj hlas ovšem není „prohulený“, jsem nekuřák. Asi mám chronický zánět hlasivek.

Diplomovou práci jste na DAMU obhájila. Prozradíte, co máte v plánu dál?

Jsem miss chaos, proto se zaměřuji na splnění bezprostředních úkolů. Nejprve musím dodělat pátý ročník, pak se budu soustředit na šestý. Zimní a jarní zkoušení ve Stavovském divadle a na Fidlovačce trochu zamíchalo mými studijními kartami, takže teď musím sníst, co jsem si nadrobila. Doufám, že po DAMU se mi podaří dokončit i medicínu. Na začátku mě řada lidí zrazovala. Tvrdili, že není možné obě studia skloubit. Ukázalo se, že za určitých obětí to možné je. Záleží na odhodlání. Otázkou zůstává, jak se mi podaří obě profese vykonávat – mezi studiem a praxí jsou samozřejmě rozdíly. Věřím, že cesta existuje.

Na co se v nejbližším období těšíte?

Mám před sebou dojíždění do jižních Čech – každý den prvním ranním vlakem okolo čtvrté vyrazím směr České Budějovice. Od loňska totiž hraju v *Draculovi* na otáčivém hledišti v Krumlově. A v příští sezoně mě snad čekají dvě zkoušení. Ale protože jsem pověřivá, podrobnosti si zatím nechám pro sebe.

Mluvíte jen o práci, ale blíží se léto – neplánujete prázdniny?

Ráda bych s rodiči a bratry vyjela do Dolomit, kvůli hraní jsem s nimi už čtyři roky nikde nebyla. A s nejlepší kamarádkou Aničkou chceme odjet do Řecka, kde budeme hledat pláž bez lidí a číst si nahlas *Harryho Pottera*. Taky snad strávím nějaký čas s partnerem. Poprvé v životě budu svědkyní na svatbě, z čehož vyplývají povinnosti se zařizováním rozlučky se svobodou. Ale hlavně: hrozně mi chybí čtení něčeho jiného, než jsou skripta! Třeba se o prázdninách zadaří.

Tak zlomte vaz!

Čert vás vem!

Veronika Véva Lapková je čerstvou absolventkou DAMU, příští rok by ráda završila i studium na 2. lékařské fakultě. Hraje například v představení *Kouzelná země* ve Stavovském divadle nebo v *Šakalích létech* v Divadle Na Fidlovačce. Televizní diváci ji mohli sledovat v seriálech *Kapitán Exner*, *Inspektor Max* nebo *Specialisté*. Má tři bratry – o patnáct let staršího Jana, o pět let mladšího Tomáše, jenž se věnuje nanotechnologiím na VŠCHT, a o tři roky mladšího Davida, který studuje práva.

Antropocén

7

Foto Luboš Wiśniewski

Ekologická diagnóza současnosti

V roce 2000 publikovali německý geochemik Paul Crutzen a americký biolog Eugene Stoermer kratičký článek, ve kterém tvrdí, že od poměrně nedávné doby je lidstvo dominantním geologickým činitelem na planetě. V dějinách Země jde prý o natolik novou situaci, že na jejím základě dává smysl vymezit úplně novou geologickou epochu. A hned pro ni také navrhli název – antropocén. Když po téměř dvaceti letech čtu zmíněný zakladatelský text, nemůžu se zbavit dojmu, že šlo o jakousi vtipnou intelektuální hru, možná též o lehkou provokaci. Z hlediska většiny geologů jsou totiž řeči o „geologii současnosti“ plně těžko řešitelných paradoxů.

Jenže nápad se lavinově šířil a záhy už nebylo možné hozenou rukavicí ignorovat. Přemnohým lidem začalo docházet, jak dalekosáhle je jejich vlastní – vědou a technologiemi vyzbrojená – existence vpletená do sítě globálních vztahů. Bylo to jako s každým dosavadním převratem v intelektuální historii lidstva: Proměna

přišla nenápadně, ale jakmile nové myšlení převládlo, začalo do sebe všechno až podezřele snadno zapadat. Jak je možné, že jsme tak dlouho dokázali být slepí k vlastní kosmické úloze?

Antropocén je nejen situací, kterou jsme s úžasem zahlédli ve světě kolem sebe, ale též „duchovní situací doby“, pokud bychom si vypůjčili titul známé knihy z pera psychiatra a filozofa Karla Jasperse. Antropocénní myšlení do sebe vstřebalo, a pořád ještě mohutně vstřebává, většinu ze starších myšlenkových proudů konce minulého století. Osloveno se jím cítí mnoho vědců, intelektuálů, umělců, ale i široká světová veřejnost znepokojená environmentálními výzvami současnosti. Na západ od našich hranic a na druhé straně Atlantiku jde o silné vzedmutí, jehož hlavní nápor nás teprve čeká.

Petr Pokorný
biolog, ředitel Centra pro teoretická studia

Foto René Volfík

Prahy (ne)udržitelnosti

Z omezeného hlediska politické sociologie je jádrem antropocénu proliferace hyperobjektů, jak britský filozof Timothy Morton nazval objekty tak rozpínavé, že rozvracejí svrchovanost a hranice každé lidské obce. Hyperobjekty tvoří neustále bobtnající vrstvu člověkem vytvořeného materiálu, který nemá ani své místo, ani svůj čas a tvar, roztahuje se po celé zemské kůře jako například globální oteplování, radioaktivní odpad, plasty, automobilový průmysl či ropa.

Slovem externality ekonomové označují škody, jež si vlastníci navzájem způsobují výkonem svých vlastnických práv, přesněji dopady jednání aktéra A na aktéra B, aniž by souhlas aktéra B byl nutný k tomu, aby jednání aktéra A bylo legální. Proliferace hyperobjektů vede ke kolapsu režimu „internalizace externa-

lit“, tedy legálního vynucování náhrad za vzájemně způsobené škody. Dopady hyperobjektů na celek společnosti nelze popsat jako externality a podříditi je soudní moci, protože není možné určit legální hranice mezi viníky a nevinými. Rozdíl mezi internalitami a externalitami tak ztrácí smysl stejně jako historický rozdíl mezi kapitalismem a socialismem.

Rozpory antropocénu nelze vyřešit, jsou to kantovské antinomie, lze jen definovat jejich prahey udržitelnosti. Lidé antropocénu oscilují neustále mezi příslušností k množině těch, kdo ohrožují, i těch, kdo jsou ohroženi, mezi růstem možnosti jednotlivců volit mezi stále větším počtem alternativ a současným růstem struktur, radikálně omezujících svobodný rozvoj celku společnosti, mezi nutností udělat si názor na celek společ-

nosti a nutností být omezeným specialistou, mezi „uzavřenou pospolitostí důvěry“ a „otevřenou společností konkurence“. Definovat stabilní prahey udržitelnosti vyžaduje překonání patologické závislosti politiky na institucích z éry první modernosti, kterou charakterizovalo odpojení „signálů trhů“ od „signálů o stavu planety Země“.

Václav Bělohradský
filozof

Takzvaný Fermiho paradox je charakterizován jako konflikt mezi poměrně vysokým očekáváním přítomnosti inteligentního života jinde ve vesmíru a faktem, že ať se snažíme sebevíc, vidíme ze Země jen širošíř mrtvé prázdno. Je to sice na mnohem delší diskuzi, ale zdá se, že všichni „ostatní“ ve vesmíru buď nikdy nevznikli, anebo vznikli, ale vyhnuli dříve, než o své existenci stihli dát vědět.

Ekonom Robin Hanson má pro systematického vesmírného likvidátora inteligentních civilizací označení Velký filtr. Pro lidstvo z toho vyplývá zásadní otázka: Už jsme Velkým filtrem prošli (a jsme možná jediní šťastlivci ve vesmíru), nebo nás teprve čeká?

Obě odpovědi na nás kladou obrovskou zodpovědnost. V prvním případě jsme my lidé možná jediným prostředkem vesmíru, jak ten může poznávat sebe sama, takže je snad i naším údělem toto poznávání rozšiřovat vesmírnou expanzí inteligentního života (ne nutně biologického). Pokud to v následujících dekádách a stoletích příliš nepokazíme, stane se antropocén koncem vázanosti živého na Zemi a začátkem vpisování stopy inteligentního života do jiných částí vesmíru.

Co když je ale Velký filtr teprve před námi? Pak si držme palce, protože pokud přijde, přijde docela brzy. Ještě nikdy v historii života na Zemi tento život totiž nedisponoval tak enormními schopnostmi kompletního vyhlazení sebe samého jako nyní. A zlepšuje se v tomto ohledu, což však není provázeno odpovídající moudrostí. Budujme tedy co nejdříve i tuto moudrost, aby antropocén naopak neznamenal začátek konce.

Jan Romportl
filozof a kybernetik

Konec začátku, nebo začátek konce?

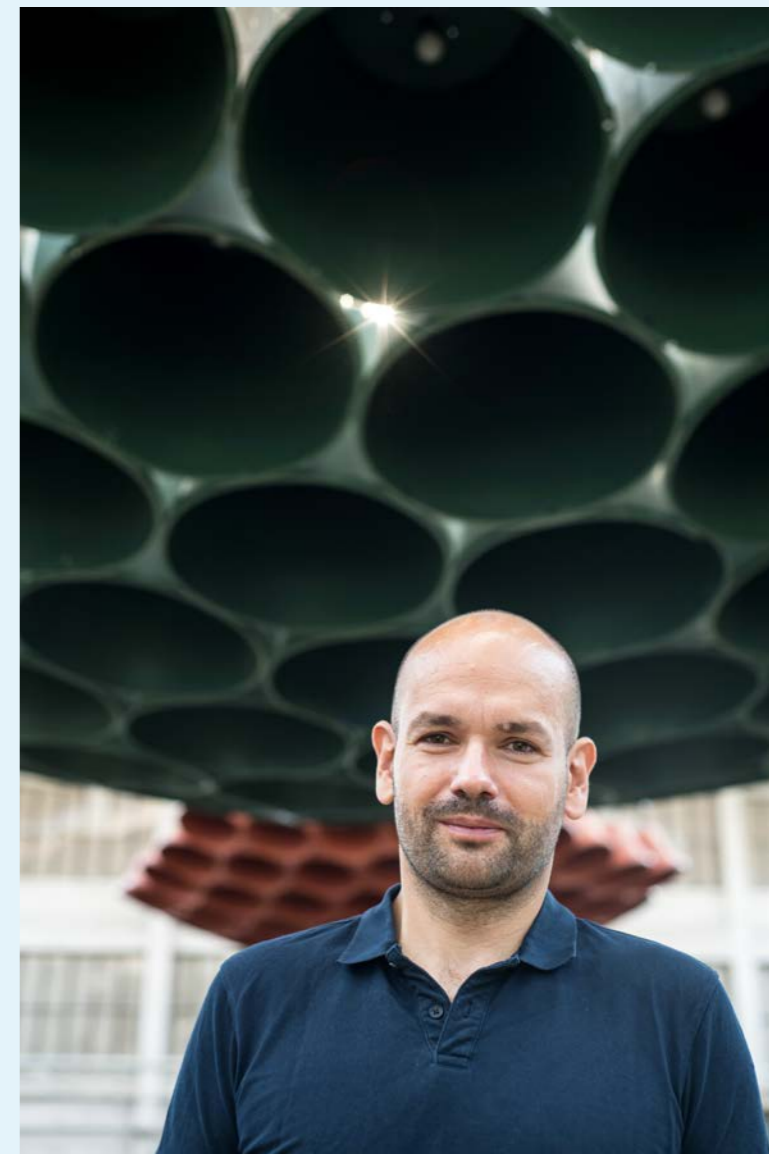

Foto René Volfík

Antropocén neboli „věk člověka“ je víceznačné pojmenování pro situaci současného světa, ve kterém lidé a příroda hrají rovnocennou roli. V nejužším slova smyslu tento pojem vyjadřuje pokus o označení nové geologické epochy, v níž se lidská činnost stává zásadním faktorem formování Země v globálním měřítku a kde trvanlivost jejich stop daleko přesahuje horizont existence člověka.

Vedle toho antropocén odkazuje k potenciální provázanosti raketového rozmachu překvapivého množství nejen přírodních, ale i sociálních fenoménů v posledních dekádách (tzv. velké zrychlení), z nichž mnohé v současnosti dosahují bezprecedentních hodnot.

Nejotevřenější je pak ten výklad pojmu antropocén, který ho nechápe jako určitý předmět poznání či tvůrčí aktivity, ale jako přístup k tomuto předmětu. Jestliže lidské a přírodní faktory podobnou měrou společně utvářejí náš svět, přestává být adekvátní vidět v člověku a přírodě výlučné protiklady. Jinak řečeno, aniž by se rušil jejich rozdíl, jedno už nelze vnímat izolovaně od druhého. To klade značné nároky na přeformulování tradičního rozdílu mezi přírodními a humanitními (příp. sociálními) vědami.

Nemá smysl nadále se snažit zabývat čistou přírodou (zcela nedotčenou člověkem) ani člověkem či společností jakožto něčím, co se radikálně vyděluje z přírody. Tento nový typ pohledu lze poté aplikovat na širokou paletu problémů, globálních i lokálních, současných, ale i minulých.

Cyril Říha
filozof a teoretik architektury
Centrum pro teoretická studia

Foto Martin Pinkas

Rovnocennost člověka a přírody

Foto Martin Pinkas

Antropocénní lekce

Po ovoci poznáte je, a je-li člověk hlavní činitel utvářející současnou podobu světa, vyzývá antropocén k přehodnocení způsobu, jakým my lidé rozumíme sami sobě: Svět balancující na hraně ekologického kolapsu vyzrazuje devastující způsob naší přítomnosti ve světě a denaturační povahu kultury, která přece měla životy a přírodu vylepšovat...

Kromě jiných iluzí se otřásá bezbřehá sebedůvěra lidského rozumu – člověk sice svět proměňuje, ale o rozvázném řízení jistě mluvit nelze. Kdo stále věří v možné ovládnutí Systému Země přísně objektivní a racionální vědotechnikou, ba hledá-li v ní cestu spásy, nevzal si antropocénní lekci k srdci.

Možné pozitivní završení antropocénu vidím naopak v opuštění novověkého titanismu, který z člověka moudrého činí inženýra všehomíra, a v rezignaci na nebetyčně zpupnou nebezpečnou představu, že dokážeme vést svět ke stále světlejším zítřkům. Tedy v pokorném přijetí omezenosti lidských možností a v upřednostnění každodenní práce na sobě před velkými mocenskými akty vůle.

Eliška Fulínová
filozofka
Centrum pro teoretická studia

Foto Luboš Wiśniewski

Zjitřená nejistota

Co znamená, že „vidíme“ antropocén? Vidíme, že čelíme souvislostem, které tu dříve nebyly. Ale nejen to. Nejenže se svět změnil. Proměňuje se také náš pohled na něj. Naučili jsme se antropocénní souvislosti lépe nahmatat, zpracovat a diskutovat. Aktivně je hledáme a vzrušují nás. Nutně tedy slovem antropocén míníme jak současné poměry na této planetě, tak i posuny v našem přístupu k ní.

To se týká především vědy a politiky (a jejich vzájemného vztahu). Samozřejmě má hranice mezi „vědeckým“ a „politickým“, a tedy jakási čistota vědy, se dosud udržovala snáze mezi přírodo-

vědci. Zato sociologové nebo historici se vždy potýkali s političností své práce. Byli nepominutelně zahrnuti v tom, co studují – což mnozí pohrdlivě brali jako známku nízké vědeckosti. V době antropocénu se ale podobně překérním stává postavení každého badatele, byť si to zatím přírodní vědci ještě plně nepřipouštějí. Zjitřená nejistota ohledně budoucnosti Země a ohledně toho, co vlastně je a není věda, patří k sobě.

Zdeněk Konopásek
sociolog
Centrum pro teoretická studia

Slovo antropocén začínáme slyšet skoro denně. Hovoří o něm vědci, ale také političtí komentátoři, filmové hvězdy, sociologové a filozofové. Hudebníci skládají hudbu „pro antropocén“, a dokonce i jinak k přírodním procesům zdrženlivý Noam Chomski mu věnoval přednášku. Po nečekaně intenzivní hurikánové sezoně v letech 2017–2019, průnicích chladného vzduchu, kdy na Aljašce bylo +10 °C a zároveň v Texasu –37 °C, sesuvech v Kalifornii, mrazivé vlně v Indii a dalších extrémních počasí se diskuze o antropocénu teprve rozbíhá.

Antropocén není nevinný výraz, protože v sobě nese emoční naléhavost. U slov jako devon nebo miocén se rozveselí či snad zachmuří jenom specialista, ale je-li antropocén věkem, kdy probíhají obrovské změny způsobené lidmi,

pak tyto změny rovněž působí škody, za které by někdo měl zaplatit. Zde se již antropocén posouvá od excesivně diskutovaného obsahu skleníkových plynů v atmosféře do sféry hodnot, či dokonce morálních selhání.

Klimatologové s velkým napětím sledují růst oxidu uhličitého v atmosféře, ale v zásadě je možné přejít na nízkoemisní energetiku a jeho antropogenní produkci snížit. To však není možné u umělých hnojiv, díky kterým získáváme 45–60 procent všech potravin.

V každém případě musíme očekávat, že současné „průmyslové zemědělství“ velkých firem (asi 90 procent produkce potravin v ČR) bude dál pokračovat, ale postupně se začnou ukazovat škody na životním prostředí, které vyústí v nové přístupy k zemědělské půdě anebo rov-

nou k celé krajině. Důležité je, že některé techniky, jak udržet hnojiva v půdě – jako zvyšování obsahu organické složky nebo omezená orba – rovněž pomáhají překlenout sezonní suchá období. Proti-erozní opatření zvyšují retenci vody, snižují loužení živin a tím omezují eutrofizaci i emise N₂O. Efektivita a tím zisk ale bývá menší, což se však dá do určité míry nahradit kvalitnějšími potravinami, z nichž na prvním místě je důležitý chléb.

Václav Cílek
geolog a esejista
Centrum pro teoretická studia

Foto René Volfík

Tisíc tváří antropocénu

Tocíte schody dekanátu jako trénink

Adresa
Husova 3
Plzeň
306 05

Můj vztah k budově děkanátu v Husově ulici 3 je samozřejmě podbarven letitými vzpomínkami na řadu událostí, které se zde odehrály a byly klíčové pro další rozvoj naší lékařské fakulty. Navíc si při jejích častých návštěvách vylepšuji fyzickou kondici (nutnou k tenisovým kláním) cestou do svého úřadu po točitých schodech bez výtahu. Schody jako tréninkový prostor mimochodem používám i v Šafaříkově pavilonu. Pokud se podaří vystavět nový děkanát v projektu UniMeC, což je plán ambiciózní a nanejvýš smysluplný, pak mně tento historický prostor bude nepochybně chybět a budu na něj vzpomínat vždy s úctou a pokorou.

prof. MUDr. Vladislav Třeška, DrSc.
proděkan pro doktorské studium, habilitační
a jmenovací řízení, LF v Plzni

Fenomén tramping. Jaký vlastně byl?

Příroda, kultura, alkohol i sex. S tím vším byl spojován tramping v období první republiky. „Překvapila mě vnitřní pestrost a nejednoznačnost trampského fenoménu,“ přiznává po několika letech bádání historik Jan Randák.

TEXT **Lucie Kettnerová** FOTO **Luboš Wiśniewski**

Věnujete se trampingu jen teoreticky, nebo i aktivně?

Jeden ze spoluautorů knížky o trampingu, Honza Špringl, mě kdysi několikrát vytáhl na Střelu nebo na Berounku. A já mu za to děkuji. Seděli jsme u ohně, přespali venku, za trampa se však nepovažuji. Upřímně, ještě před pěti lety by mě ani nenapadlo, že nějaký projekt o trampingu budu jednou řešit zrovna já.

Dějiny trampingu už se řada českých autorů zabývala, znám je například Bob Hurikán. V čem je váš pohled jiný?

Dějiny trampingu pro prvorepublikové období napsal a vydal v roce 1940 coby pamětník a insider právě Bob Hurikán, trampská legenda. V šedesátých letech se nejen dějinami trampingu, ale třeba i woodcraftu zabýval Rudan Noha v *Odlescích táborových ohňů*, který je s tímto společenstvím také spjat jako pamětník. Na začátku devadesátých let vyšla v daný okamžik velmi zásadní a konečně odborná práce *Český tramping 1918–1945* od Marka Waice a Jiřího Kössla.

Náš tým má na rozdíl od předchozích autorů od tématu určitý časový odstup a jsme vystudovaní historici, respektive Jan Pohunek je etnolog. Máme tedy za sebou vědecké zázemí, zkušenost při práci s prameny a kritický přístup k nim.

V porovnání s ikonickým Bobem Hurikánem jsme si kladli jiné otázky. On ve své knize nejprve ve zkratce vylíčil, co je tramping a kde se vzal, ale hlavně se soustředil na jednotlivé geografické oblasti a konkrétní osady. Dnes bychom to nazvali historickou topografií nebo odlehčeně osadologií, což nemyslím nijak ironicky. My jsme se ovšem pokusili o zhodnocení dílčích témat, jež považujeme pro prvorepublikový tramping za klíčová – vztah politiky a trampingu, tramping a kulturní produkce, tramping a mimoškolní výchova nebo tramping jako prostředek masové zábavy a dobové popkultury.

Na téma jsme se tedy podívali jako historici. Není za tím neúcta vůči dosavadní produkci, osadám nebo trampské paměti, ale je pravda, že jsme některé zažitě pravdy a stereotypy trochu přetáhli „faktografickou rašplí“ archivního výzkumu a ukázali nejednoznačnost tohoto fenoménu.

Kdy se u nás trampové začali scházet?

To nelze přesně určit. Už několik let před první světovou válkou se jezdilo do přírody, tábořilo, ale nikdo to nenazýval trampingem. Pojem tramping jako aktivita se v českém občanském tisku začal objevovat až kolem poloviny dvacátých

let. Slovo tramp jsme však už zachytili na počátku dvacátých let – ve smyslu českých neorganizovaných táborníků. Pravděpodobně tím lidé vyjadřovali odstup vůči prvorepublikové společenské realitě, dvojí měšťácké morálce, zkažené měšťské civilizaci... Čili tramping jako takto vymezená aktivita, jako pokus o útěk a vzdor vůči prvorepublikové realitě se u nás objevuje po roce 1918.

Nemělo označení tramp zpočátku spíše negativní konotaci?

To je velmi zajímavá otázka. Pro první osadníky v Povltaví nebo na Ztracené naději byl tramping pozitivní záležitostí, ale to byl jejich vlastní pohled. Bohužel v první polovině dvacátých let začali jezdit do přírody také mladí, kteří chtěli vypadnout z města, a někteří z nich v přírodě dělali různá alotria, proti čemuž se starší campmani vymezovali. Tito „troublemakeři“ byli původně nazýváni divokými skauty, později však i oni začali být označováni jako trampové. Takže i přes nevělu a snahu o sebeobhájení v dobovém tisku ze strany starších trampů, například ztracenkářů, se tramping najednou profiloval jako společenský problém, který budil morální paniku. Podle kritiků byl spjat s narušením měšťáckých hodnot, tedy řádného a ctinstného života. V tisku se objevovalo, co

všechno v přírodě výrostci se svými squaw dělají – pytláci, ničí přírodu, pijí alkohol a také si užívají volného sexuálního života.

Na přelomu dvacátých a třicátých let a hlavně ve třicátých letech už se ale tramping stal respektovanou a akceptovanou masovou záležitostí. Nepochybně k tomu přispělo, že se ho chytila populární kultura s trampskou písničkou a začal být spojován s turistikou a sportem.

Která sociální skupina se mu věnovala? Pracovalo se i v sobotu, takže zaměstnaní lidé moc příležitosti vyjždět za město neměli.

Mezi prvními trampy byli především mladí lidé z továren, obchodů i studenti, kteří chtěli po pracovním týdnu na chvíli odejít do přírody, být sami se sebou, s kamarády, zažít pospolitost, ryzí vztahy, prostě si odpočinout, aby pak mohli znovu nastoupit po krátkém víkendu do práce či školy. Spíše než profesně bychom tedy první trampy mohli definovat věkem.

Jak takový výlet do přírody tehdy vypadal?

Trampská volnost začínala sobotou odpoledne a končila v neděli. V pondělí už lidé museli být zpátky ve městě, v práci či ve škole. Pokud chtěli zamířit třeba do osady na Svatojánských proudech

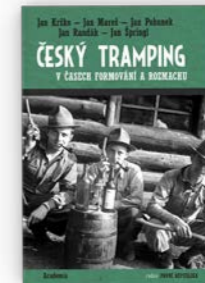
na Vltavě, v Posázaví nebo na Kačáku na Kladensku, museli se vydat na cestu zpátky už odpoledne. Tramping se tak smrskával do několika hodin.

Jeho výhodou bylo, že byl finančně únosný. Nájem tábořiště nebo kempu byl v principu dostupný, na místo se lidé dostali vlakem, pěšky, na kole nebo později na motorce. Nepotřebovali žádný kroj, žádné náročné vybavení.

Jaký poznatek byl pro vás během výzkumu nejzajímavější?

Vnitřní pestrost a nejednoznačnost trampského fenoménu. Do výzkumu jsem šel s naivní a stereotypní představou, že tramping znám, že mě nemůže

nijak překvapit, zkrátka že je to volnočasová aktivita lidí v zeleném s batohem na zádech *stírající rosu na kolejkách*. Neměl jsem ani tušení o dynamice vývoje tohoto fenoménu a jak masový byl za první republiky, nevěděl jsem o sexuálním aspektu trampingu ani o jeho propojení s kulturou či snad přímo popkulturou.

Český tramping v časech formování a rozmachu

Krško Jan a kol.
Academia 2019
brožovaná, 244 str.
ISBN 9788020028976
doporučená cena: 265 Kč

PhDr. Jan Randák, Ph.D., působí v Ústavu českých dějin FF. Věnuje se zejména tématu paměti, vzpomínání, identifikací a loajalit ve středoevropském prostoru a formování revolučních tradic v době československého stalinismu po roce 1948. Je hlavním řešitelem projektu *Tramping v českých zemích v letech 1918 až 1989: subkultura v interakci se státem a společností*.

Fotografování proběhlo na výstavě Století trampingu v Národopisném muzeu Národního muzea

MUDr. Martin Tolar, Ph. D., vystudoval 2. lékařskou fakultu, v letech 1990–1991 působil v předsednictvu Akademického senátu UK. Pracoval pro farmaceutické společnosti v USA a založil společnost Alzheon, která se zabývá vývojem léku na Alzheimerovu chorobu.

Jako Češi žijeme v Americe, ale jednou se vrátíme

Na liduprázdné ulici uprostřed „smíchovského Bronxu“ netrpělivě vyhlížím jednoho ze sta nejvlivnějších mužů ve farmaceutickém vývoji. Žádná limuzína, žádný taxík v dohledu. A pak se zpoza rohu vynoří postava. Úsměv na tváři, dokonale padnoucí oblečení. Martin Tolar jde pěšky. Zase se vymyká. Jako jeho vývoj léku proti Alzheimerově nemoci.

TEXT Petra Köppl FOTO René Volfík

Usedá do ošuntělého křesílka hipstakavárny ve vnitrobloku a s potěšením se rozhlíží po miniaturní oáze uprostřed čtvrti, kde prosklené budovy nadnárodních firem postupně vytlačují lokální kolorit. Necelých sto metrů vzdušnou čarou je česká centrála koncernu Pfizer a o kousek dál i Merck & Co.

Farmaceutičtí obři jako Merck & Co., Eli Lilly & Co. a Biogen Inc. jsou přímá Tolarova konkurence na trhu a smíchovský urbánní souboj o charakter čtvrti je vlastně obdobou toho, co Martin Tolar dnes prožívá. Jeho výhodou je, že zná obě strany mince. Pro Pfizer pracoval šest let.

Jako šéf rozvoje světového byznysu firmy (Worldwide Business Development) létal z Connecticutu do práce na Wall Streetu osmimístnou helikoptérou, ze své kanceláře ve třicátém patře měl výhled na Chrysler Building. „V době, kdy jsem pracoval pro Pfizer, to byla nejen nejbohatší farmaceutická společnost, ale také nejbohatší světová firma, bylo mi něco přes třicet. Firma nevěděla, co s penězi. Bylo to naprosto šílené. Na jednom léku vydělávala patnáct miliard dolarů ročně, ale nezvládla to,“ vzpomíná.

Velké společnosti nejsou podle Tolara často připraveny na úspěch. „Strategie Pfizeru zněla: být vždycky jedničkou na trhu. Kapitalismus je ale o tom, že když firmy nejsou efektivní, jdou od válu. Mohli si dovolit udělat cokoli, měli peníze, ale vše dopadlo fiaskem. Pfizer se už nevěnuje výzkumu Alzheimerovy choroby, protože nemůže utratit miliardy dolarů, a nic z toho nemít.“

Podobně jsou na tom i jiné společnosti. V poslední, třetí fázi testování léku bylo v roce 2018 celkem jedenáct přípravků, před deseti lety se prováděly stovky studií, ovšem za poslední dvě desetiletí se do distribuce dostaly pouze čtyři léky, které navíc nemoc nevyléčí, účinkují pouze na část jejích symptomů.

V současnosti trpí demencí celosvětově více lidí, než žije obyvatel ve Španělsku, a náklady na jejich péči dosahují ročně jedné miliardy amerických dolarů.

„Jde o peníze a to je nesmírně frustrující. Firmy, jež by normálně výzkum Alzheimerovy choroby prováděly, to vzdaly, neboť vývoj je velice riskantní, a proto není profitabilní. Jsme v situaci, kdy by měly vlády nebo někdo jiný podpořit výzkum Alzheimerovy nemoci, protože není jasné, zda a kdy z toho něco bude, ale pokud se nic neudělá, tak se nic nestane.“ V současnosti téměř všechny farmaceutické kolosy, jako jsou Biogen, Roche a Johnson & Johnson zastavily nákladný vývoj poté, co klinic-

ké studie na tisících pacientech nepřinesly pozitivní výsledky. Například vývoj protilátky aducanumab, látce z Biogenu, stál tři miliardy dolarů a nedávno selhal.

Přitom v současnosti trpí demencí celosvětově více lidí, než žije obyvatel ve Španělsku, a náklady na jejich péči dosahují ročně jedné miliardy amerických dolarů. Množství nemocných se podle Mezinárodní zprávy o Alzheimerově chorobě 2018 navýší do roku 2050 na 152 milionů. Tedy přibližně počet obyvatel Ruska. Demencí onemocní každou třetí sekundu další člověk. Alzheimer je čtvrtou nejčastější nemocí způsobující smrt. Ta nastává v průběhu tří až sedmi let.

Mezinárodní agentura pro výzkum rakoviny zveřejnila v roce 2018 odhad celosvětového počtu žijících osob, u kterých byl v posledních pěti letech diagnostikován zhoubný nádor: necelých čtyřiačtyřicet milionů. Pro srovnání – lidí postižených demencí bylo v roce 2018 přibližně padesát milionů.

Překvapivý proto může být nejen pro laiky nepochopitelný poměr mezi množstvím publikovaných vědeckých prací: na dvanáct článků věnovaných výzkumu rakoviny připadá pouze jeden z oblasti neurodegenerativních onemocnění. Jak uvádí zmiňovaná zpráva o Alzheimerově chorobě, pravděpodobně tomu přispívá skutečnost, že téměř dvacet let se na tomto poli nepodařilo učinit zásadní průlomový objev.

Do mezinárodního povědomí se onemocnění dostalo díky britskému premiérovi Davidu Cameronovi, který v roce 2013 uspořádal v Londýně summit G8 věnovaný problematice léčby a výzkumu demence. V následujícím roce britský ministr zdravotnictví Jeremy Hunt svolal konferenci o financích a sociálním dopadu nemoci. Pozváni byli politici, předsedové WHO a OECD, ale i Martin Tolar coby zakladatel a prezident společnosti Alzheon.

„Většina našeho týmu jsou doktoři a vědci pracující na výzkumu Alzheimerovy choroby, a tak jsme si říkali, že máme šanci využít naši zkušenost na něco, co je důležité. Když jsme před pěti lety Alzheon zakládali, skoro nikdo o tuto problematiku neměl zájem, velké společnosti už to téměř nedělaly. Ale my v Alzheonu jsme věděli, že se tomu někdo musí věnovat. Součástí řešení nemoci není jen otázka způsobu financování nákladného výzkumu, žádná, ani ta nejbohatší země není schopna se starat o miliony lidí s Alzheimerovou chorobou. Instituce, ve které pacienti žijí až deset let – jako Reagan nebo Thatcherová – lze vytvořit pro pár lidí. Tuto otázku bude nutné vyřešit, a ne za dlouho,“ upozorňuje Martin Tolar.

Tragédie nemoci je, že člověk naprosto ztratí sebe i rodinu. Podle docentky Ivy Holmerové, předsedkyně České alzheimerovské společnosti, žilo v roce londýnského summitu G8 v České republice 135 tisíc lidí s demencí, o něž se staralo 400 tisíc jejich blízkých.

Zásadního úspěchu se nedosáhlo ani s 250 miliony liber, které se po roce 2014 podařilo v Británii sesbírat na účet fondu pro výzkum demence, jenž

„Cyril Höschl nás pozval do svého ústavu, to je neuvěřitelné, co tady má. Je to na světové úrovni, lepší než mnoho amerických ústavů. Dokáže integrovat všechno od základní vědy přes klinický výzkum až k pacientům a má tam velmi schopné lidi. Už jsme se domlouvali na spolupráci. Zajímá mě filozofie a neurovědy, pracoval jsem na neurologii a neurochirurgii ještě během medicíny s domněním, že porozumíme mozku a poznáme, kdo jsme. Jenže to se zatím nestalo.“

se ovšem soustředil pouze na základní výzkum, ne na vývoj léků.

„V našem výzkumu se inspirováme průlomem na základě ‚přesné medicíny‘ (precision medicine). Pracujeme s geneticky a biologicky definovanou skupinou pacientů, kteří mají vysoké riziko onemocnění a lék se vyvíjí přímo pro ně. Byli jsme první, kdo začal prosazovat přístup přesné medicíny pro neurodegenerativní nemoci,“ vysvětluje Tolar.

Vymyslet lék pro úzkou, snadno diagnostikovatelnou skupinu pacientů a potom hledat řešení pro větší skupinu, je rozhodnutí, jež padlo před pěti lety u Tolarů v kuchyni. Přispěl k tomu také posun současných zobrazovacích metod, které zpřesnily diagnostiku Alzheimerovy nemoci. Zpětně se zjistilo, že do předchozích klinických studií byli zahrnuti pacienti s jinou formou demence. Dvacet až třicet procent diagnóz bylo chybných.

Alzheon se zprvu soustřeďuje na pacienty s genetickou modifikací označovanou APOE4. Pod touto zkratkou se skrývá modifikace apolipoproteinu E, jenž v mozku dopravuje cholesterol k neuronům a umožňuje jejich běžné fungování. Nositelé

genetické modifikace onemocní alzheimerem o osm až patnáct let dříve oproti ostatní populaci. Pro Tolara je to návrat k tématu, jemuž se věnoval už v doktorské práci.

„Přemýšleli jsme, jakým způsobem zjednodušit problém Alzheimerovy choroby, když všechny přístupy už deset let selhávaly. Je legrační, že nápad vznikl u nás v kuchyni. Prostě jsem vždycky něco uvařil a otevřeli jsme k tomu víno, dali si dvě deci a začali přemýšlet. Ale asi to není univerzálně přenositelné. Stejně to bylo s názvem. Rád chodím do sauny, a když jsem pak skočil do studené vody, najednou mi proběhlo hlavou jméno Alzheon. Potom jsme zjistili, že jediné, co se jmenuje stejně, je postava z počítačové hry, ale nikdo název neměl zaregistrovaný.“

Látka ALZ-801 je původní přípravek firmy Bellus Health, který se testoval ve třetím stadiu klinického výzkumu u dvou tisíc pacientů. Nevýhodou léku bylo, že se jako pilulka dobře nevstřebával a způsoboval vedlejší účinky: nevolnost, zvracení a ztrátu váhy. Firma testování zastavila, především proto, že se neprokázal plošný efekt u všech pacien-

Vystudoval jste dvě vysoké školy v České republice a pak další v Americe. Co vás v životě více ovlivnilo?

Pro mě byly formující roky tady. Jsem český kluk, doma mluvíme česky, naše děti mluví česky, máme v Americe českou komunitu. Děti jsou samozřejmě mě půl na půl, ale my jsme pořád Češi, naše nejzajímavější roky proběhly tady. Během sametové revoluce jsem byl v centrálním stávkovém výboru s Martinem Mejstříkem a Simonem Pánkem. Byli jsme těch pár kluků, kteří začali pracovat s Občanským fórem a Havlem. Američani, kteří sem přijeli na fakultu, říkali, že to není možné – že tu mění věci dvacetiletí kluci. Změnili jsme vedení univerzity, fakulty, napsali jsme nové zákony a pracovali i v parlamentu, což jsme mohli jako studenti dělat. Bylo to fantastické, vyplavali skvělí lidé, kteří jsou moji kamarádi doted' – například Jan Bubeník, toho bych normálně v životě nepotkal, přitom byl jen o pár ročníků dál, nebo Pavel Hroboň.

Zmiňoval jste, že studium lékařství na Univerzitě Karlově vám pomohlo zásadně nastartovat kariéru. V čem je studium v Americe odlišné?

V Americe nejdou studenti na medicínu proto, že by chtěli pomoci lidem, tam je to byznys. Vydají tolik peněz na

studium, že vlastně ani jinak nemohou. Když se v Americe rozhodnete studovat medicínu, víte, že skončíte s dluhem ve výši čtvrt milionu dolarů. To není dům, jenž někde stojí a za který dlužíte bance. Musíte na to nějakým způsobem vydělat.

Máte kolem sebe velké množství smutných příběhů bez šťastného konce. Snažíte se nějak cvičit mozek?

Dělám toho tolik, že tím cvičím – věda, byznys, politika. Pořád čtu, manželka šílí, protože mám kupy knih. Máme knihovnu, ale už přetéká. Čtu všechno: filozofii, klasiku, baví mě knihy o horolezectví. Lezl jsem, když jsem byl na medicíně. A pokud čtete o horolezcích, kteří lezli na Mount Everest, problémy, jež máme v Alzheonu, jsou nicotné.

Komu věříte tak, že vás může jistit na laně?

Své manželce Danušce.

A lezete společně po skalách?

Ne, ona by mě zabila, už mě nechce nikam pouštět. Samozřejmě je lezení nebezpečné, pár mých kamarádů s tím mělo problémy, ale nejdůležitější je najít dobrého partnera, protože od toho se všechno odvíjí.

152 mil.

V roce 2018 bylo na světě lidí postižených demencí 50 milionů. V roce 2050 to bude již 152 milionů.

3 s

Každé tři vteřiny onemocní na světě demencí jeden člověk.

99,6 %

Ředitel Clevelandské kliniky v Lou Ruvo Jeff Cummings zjistil, že v letech 2002–2012 byla v klinických testech míra selhání ve vývoji léků proti Alzheimerově chorobě 99,6 %.

250 tis.

O rakovině se v PubMedu nachází 3 miliony publikací. O demenci a neurodegenerativních změnách jich je pouze 250 tisíc.

tů. Ale vědci z Alzheonu objevili, že výrazné účinky se projeví u pacientů s APOE4 modifikací.

Stejně jako u konkurenčních společností je přípravek založen na odstraňování amyloidů beta, které zanášejí mozek. Ten spálí dvacet procent celkové energie každý den a potřebuje ročně vyčistit množství zplodin o váze kilogram a půl. Pokud se zplodiny začnou v mozku hromadit, způsobují problémy i Alzheimerovu chorobu. A právě to byl druhý průlom Alzheonu – vědci objevili a vyvinuli novou technologickou platformu, která umožňuje zlepšení odplavování zplodin a toxinů z mozku.

Tolar a jeho tým přípravek firmy Bellus Health v roce 2013 zakoupili a začali vylepšovat, aby se lépe vstřebával a organismus ho toleroval. Zatímco ostatní firmy sázejí spíše na infuze, výhodou ALZ-801 formulace je právě i orální podání. Pilulka se užívá dvakrát denně a výsledky ukazují, že se Alzheon vydal správným směrem. V současné době tuší, že přípravek oddálí rozvoj nemoci o rok a půl, dlouhodobější sledování zatím probíhá a výsledky nejsou známy. „Musíte zachovat integritu a vědět, proč to děláte,“ říká Martin Tolar. Než skončí všechna testování a schvalování, uplyne podle něho ještě čtyři až pět let.

Je fakt, že bych v životě nedokázal žít v jiné zemi než v Americe. Je odlišná v tom, že vás lidé přijmou, přejí vám a snaží se pomoci. To, čeho jsem tam dosáhl, by se nemohlo stát nikde jinde.

Možná pak nastane další „desetiletí mozku“ (Decade of the Brain), které Tolar zažil jako student medicíny. „To bylo neuvěřitelné. Plán byl jet do Ameriky, něco se naučit a vrátit se. Vždy jsme si manželkou Danuškou mysleli, že se vrátíme za pár let. Je fakt, že bych v životě nedokázal žít v jiné

zemi než v Americe. Je odlišná v tom, že vás lidé přijmou, přejí vám a snaží se pomoci. To, čeho jsem tam dosáhl, by se nemohlo stát nikde jinde.“

Tolar si prožívá americký sen: v roce 1992 se ocitl v srpnovém dusném vedru uprostřed New Yorku. Jediné, co měl u sebe, byl kufr plný slovníků, protože neuměl anglicky, a v kapse padesát dolarů. „To se dá dělat, jenom když je vám dvacet. Když jsem v Americe skládal klinické nostrifikační zkoušky, udělal jsem je na devadesátém percentilu, a to jsem nestudoval nic dalšího, jenom jsem se musel naučit anglicky. Lidé si to vůbec neuvědomují, jak je tady kvalitní vzdělání a co všechno se dá dělat,“ dodává.

Po klinickém tréninku v Bostonu pět let přednášel na univerzitě v Yale. Přešel do farmaceutické firmy Pfizer, protože ho trápilo, že pacienty není čím léčit. Mezi akvizice, do nichž byl tehdy ve firmě zapojen, patřil nákup biotechnologické společnosti Rinat Neuroscience za 500 milionů dolarů. Stal se šéfem soukromé biotechnologické společnosti Norm-Oxys Inc., kterou založil nositel Nobelovy ceny Jean-Marie Lehn, vedl další podniky, až si nakonec založil vlastní. „Měl jsem tady být doktor, to si nedokážete naplánovat. Kamarádi říkali, že by prostě nedokázali odejít z domova a zvednout kotvy. Já to mám možná v krvi,“ připouští.

Věda a Amerika jsou u Tolarů opravdu rodinná záležitost, mladší bratr Jakub se stal děkanem lékařské fakulty Minnesotské univerzity a byl první, kdo vyléčil kmenovými buňkami nemoc motýlích křídel. „Já jsem odešel ve dvaceti s jedním kufrem, ale rodiče šli v padesáti a také jen s jedním kufrem. Začali celou americkou vědeckou kariéru od začátku, stále přednášejí na univerzitě v San Franciscu a moc se jim daří. I když jako Češi žijeme v Americe, jednou se vrátíme, v tom si nedělám legraci. Ideální by bylo to, co jsme se tam naučili, přenést sem.“

Univerzitní obchod znovu otevřen

2/4

Kronika

Po několikaměsíční rekonstrukci univerzita znovu otevřela obchod v Celetné ulici. Hlavním motivem nového vzhledu se stala výrazná světlost a jednoduchost, která dává vyniknout historickým prvkům prostoru i vystavovanému zboží. Nové prostory totiž doplnil také nový sortiment.

Při příležitosti oslav předal rektor UK profesor Tomáš Zima Cenu Miloslava Petruska za prezentaci Univerzity Karlovy a Cenu Bedřicha Hrozného za tvůrčí počin. Významné vědecké osobnosti obdržely výzkumnou podporu Donatio Universitatis Carolinae. S projevy vystoupili rektor UK Tomáš Zima spolu s prof. Pierrem Allanem z Univerzity v Ženevě.

Univerzita Karlova si připomněla 671. výročí svého založení

4/4

Karolinum se otevřelo veřejnosti

13/4

Den celoživotního vzdělávání a Festival absolventů navštívilo na 1800 lidí. Nechyběla mezi nimi ani zahrádkářka Jitka (foto nahoře), jejímž největším letním koníčkem je právě její zahrada, kvůli které se před dvěma lety rozhodla studovat kurz Svět rostlin pořádaný Přírodovědeckou fakultou. Součástí programu byly i besedy s absolventy UK.

Práci hledejte srdcem

17/4

Kariérní den UK nabídl letos mimořádně pestrý program. Studenti a čerství absolventi Univerzity Karlovy si přišli vyzkoušet pracovní pohovory nanečisto, poučili se o pracovní právním minimu, zjistili, jak k hledání práce efektivně využít sociální síť nebo jak si správnou práci vůbec vybrat.

Katedrála Notre-Dame byla pár minut od zřícení

Číslo účtu veřejné sbírky
Obnova katedrály
NOTRE-DAME:
115-9698550207/0100
Komerční banka, a. s.

23/4

Univerzita Karlova se společně s Ministerstvem kultury ČR, Českou filharmonií a Magistrátem hl. města Prahy připojily k výzvě Národního technického muzea na vznik sbírky určené na obnovu pařížské katedrály. Událost v Paříži pro Forum okomentoval historik Richard Biegel.

TEXT Jitka Jiříčková FOTO René Volfík

Jak se na zkázu katedrály Notre-Dame díváte z pohledu historika?

Je to všechno malý zázrak. Katedrála byla v podstatě minuty od zřícení. Bojovalo se o severní věž, a kdyby se plameny dostaly dovnitř a utrhla se zvonařská věž, věž se bezpochyby zřítí na zbytek celé stavby. Když se dnes podíváte na její průčelí, ani nepoznáte, že se něco stalo. Rozhodně můžeme mluvit o štěstí v neštěstí. Klenby musely vydržet neuvěřitelný žár, když na nich hořel staletý dřevěný krov a doslova se tavilo olovo střechy.

Požár je tím pádem smutným důkazem vypovídajícím o kvalitě stavby.

Samozřejmě. Gotická architektura je promyšlená, konstruktivisticky neuvěřitelně subtilní, ale zároveň pevná, a většina klenb proto dokázala katastrofu přežít.

Co přesně bylo poškozeno?

Zatím nevíme. Stavba prošla velkým žárem, zároveň byla hašena. Je otázkou, jak budou klenby a zdivo na postupné vysychání reagovat. To zjistíme až při sa-

motné rekonstrukci. A přestože budeme svědomitě ctít původní prvky, může se stát ukázat, že některé z nich opravu neunesou. Pak bude docházet ke složitým „Sophiiným volbám“, co zachovat a co nahrazovat.

Jak je možné, že se zkáza katedrály Notre-Dame dotkla i lidí, kteří historii architektury nerozumí a v Paříži ani nikdy nebyli?

Je to mimořádně silný důkaz – a byl bych snad raději, kdyby nebyl podán – o tom, že se stavby a kulturní dědictví osobně dotýkají nás všech. Katedrály v sobě koncentrují nejenom krásu a historickou kvalitu, ale představují jeden z vrcholů lidského snažení. Díky tomu, že se tyčí nad městy, ovládly jejich panorama – symbolicky i duchovně.

Myslíte, že v tom je jejich síla?

Rozhodně. Působí, jako by byly mimo čas a prostor. Vnímáme je jako velmi staré stavby, kolem nichž běží dějiny, ale jich samotných se vlastně netýkají. Jsou pro nás tudíž jakýmsi útočištěm.

Pro každého trochu jinak silným, jinak symbolickým, ale vždy hodně osobním. Ovlivňují naše životy, jsou pilíři a skalami, kolem nichž se naše poměrně krátké lidské bytí odehrává, a ve chvíli, kdy jsou tyto skály ohroženy, jako by se otrásl celý svět.

PhDr. Richard Biegel, Ph.D., je ředitel Ústavu pro dějiny umění FF a místopředseda Klubu Za starou Prahu. Je autorem řady odborných i popularizačních prací, například se podílel na knize *Barokní architektura v Čechách*. Nyní dokončuje knihu o proměnách centra Prahy v devatenáctém a dvacátém století.

Dva Zlaté středníky pro média

Univerzita Karlova měla letos v tradiční soutěži firemních médií rovnou dvě želízka v ohni a obě proměnila. Nejvyšší ocenění v kategorii časopisů vytvářených státní a veřejnou zprávou si již potřetí v řadě odnesl časopis Forum. Výroční zpráva za rok 2017, která ve své kategorii získala třetí místo, se o ocenění letos ucházela poprvé.

25/4

Studentský Majáles 2019 tentokrát v Kampusu Hybernská

1/5

Průvod městem z piazzety Národního divadla do Kampusu Hybernská odstartoval program sedmého ročníku Studentského Majálesu. Prvomájovou akci vysokoškoláků si nenechal ujít ani rektor Tomáš Zima, který v roli skrutátora rozhodoval o králi Studentského Majálesu 2019. Že se jím nakonec stal Naut, o tom při rovnosti získaných bodů z předchozích soutěží rozhodla větší hlučnost ovací a potlesku.

14/5

Rektorský sportovní den

Seznam tradičních sportovních disciplín letos pořadatelé z Přírodovědecké fakulty rozšířili o hokej, studentský survival a frisbee, v nabídce nechyběla ani letní varianta biatlonu s laserovými puškami. Zasportovat si přišli nejen ti, kterým se tělesné aktivity staly běžnou součástí každodenního života, ale i studenti, kteří se na začátku zkouškového období chtěli jen pobavit.

V multifunkčním prostoru kina Dlabačov se uskutečnil druhý ročník veletrhu inovací Via Carolina. Jeho cílem bylo představit nové vědecké projekty a výzkumné týmy Univerzity Karlovy, které by mohly najít uplatnění v komerční sféře nebo veřejné správě.

16/5

Veletrh Via Carolina

21/5

V klání kuchařských týmů jednotlivých univerzit zvítězila dvojice Eva Novotná a Jiřina Zámečnicková z menzy Univerzity Karlovy v Hradci Králové a jejich jehněčí kotletky pečené do růžova pod mátovou krustou s topinamburovým pyré s pečenou mrkví a chřestem v seně.

Za jehněčím jedině do Hradce Králové!

V rámci své čtyřdenní návštěvy České republiky zamířila Su Tjij na Univerzitu Karlovu. Po setkání s rektorem Tomášem Zimou promluvila ve Vlasteneckém sále Karolina o historii Barmy a jejím přechodu od vojenského režimu k demokratickému zřízení. Zároveň barmská vůdkyně a nositelka Nobelovy ceny za mír uvedla, že by ráda zlepšila úroveň vzdělání a zdravotnictví ve své zemi.

3/6

Sucho a jak dál?

4/6

Nedostatek vody je stále naléhavějším problémem i v České republice. Tématem dalšího diskuzního večera cyklu Česko! A jak dál? se proto stalo sucho. O způsobech, kterými bychom měli suchu čelit, přijeli do Jihlavy diskutovat rektor Tomáš Zima, náměstek ministra zemědělství pro řízení sekce lesního hospodářství Patrik Mlynář, ředitel Státního fondu životního prostředí Petr Valdman, hydrolog Bohumír Janský, klimatolog Pavel Zahradníček a v neposlední řadě generální ředitel Povodí Vltavy Petr Kubala. Do moderátorského křesla usedl Tomáš Skřivánek.

Rektor předal ceny nejlepším studentům a absolventům

TEXT red. FOTO René Volfík

Vlastenecký sál Univerzity Karlovy se 8. dubna stal místem předávání prestižních cen. Z rukou rektora Tomáše Zimy si Cenu rektora převzalo osm nejlepších absolventů. Předávala se i Bolzanova cena podporující vědeckou výchovu a odbornou přípravu studentů Univerzity Karlovy a Cena za mimořádný čin. „Těší mě, že naše alma mater má ve svých řadách tak vynikající studenty, pedagogy a vědeckovýzkumné pracovníky, kteří se zásadním způsobem zasloužili o šíření jejího dobrého jména doma i v zahraničí. K jejich úspěchu jim ze srdce blahopřeji,“ zaznělo na závěr z úst rektora Zimy.

Noc vědců

šetrně k planetě

27. 9. 2019
Právnická fakulta

UNIVERZITA
KARLOVA

VŠB TECHNICKÁ
UNIVERZITA
OSTRAVA

MS
MIT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

PRA
PRA
PRA
GA
G

